

09/09 2004

”Autistisk psykopati” i barndomen

Hans Asperger

Kommentarer av Uta Frith

Originallets titel: Die ”Autistischen Psychopathen” im Kindesalter. Ursprungligen publicerad i *Archiv für Psychiatrie und Nervenkrankheiten* (117), 76-136, 1944.

Publicerad på svenska i *Autism och Aspergers syndrom*. (1998). Under redaktion av Uta Frith, Stockholm: Liber. Översättning till engelska samt kommentarer av Uta Frith. Översättning till svenska av Gunnar Lindgren. Vid den svenska översättningen har hänsyn tagits till det tyska originalet. Publicerad av Autismforum med tillstånd av Springer Verlag, Cambridge University Press, Liber och översättaren.

Fritz V.	3
Familjeanamnes	4
Utseende och uttrycksförmågor	5
Beteende på avdelningen	6
Konsekvenser av specialundervisning	9
Differentialdiagnos	13
Harro L.	14
Utseende och uttrycksförmågor	15
Intelligenstestning	16
Skolkunskapstest	18
Beteende på avdelningen och pedagogisk behandling	20
Ernst K.	22
Familjeanamnes	23
Utseende och beteende	23
Intelligens- och kunskapstest	25
Hellmuth L.	29
Den kliniska bilden vid autistisk psykopati	30
Utseende och uttrycksförmågor	31
”Autistisk intelligens”	33
Beteende i sociala sammanhang	38
Drifts- och känsloliv hos den autistiska individen	40
Genetiska och biologiska faktorer	44
Den autistiska psykopatens sociala värde	47
Avslutande kommentarer av Uta Frith	49
Referenser	60

I det följande kommer jag att beskriva en synnerligen intressant och i högsta grad särpräglad typ av barn. (1) Det gemensamma för de barn som här kommer att presenteras är en grundläggande störning som manifesterar sig i deras utseende och deras sätt att uttrycka sig - ja, i praktiken i hela deras beteende. Denna störning resulterar i allvarliga och mycket typiska svårigheter när det gäller social anpassning. I många fall är de sociala problemen så genomgripande att de överskuggar allt annat. I vissa fall lyckas barnet emellertid kompensera sina svårigheter med en hög grad av originalitet i sin tanke och upplevelsevärld, vilket ofta kan leda till enastående prestationer senare i livet.

Med utgångspunkt från den typ av personlighetsstörning som presenteras här, kan vi visa på det riktiga i påståendet att exceptionella människor måste få möjlighet till en exceptionell pedagogisk behandling, en behandling som tar hänsyn till deras speciella svårigheter. Vidare kan vi visa att människor som är avvikande trots detta mycket väl kan uppfylla sin sociala roll i samhället, framför allt om de möter förståelse, kärlek och vägledning. Det finns många skäl till att mycket ingående beskriva denna typ av barn som har en störning i utvecklingen inte minst därför att de väcker frågor som är av central betydelse för psykologin och pedagogiken.

Namn och begrepp

Jag har valt beteckningen autism (2) i ett försök att definiera den grundläggande störning som är orsaken till den dysfunktionella personlighetsstrukturen hos de barn vi ägnar oss åt här. Namnet härstammar från autismbegreppet inom schizofreni. I det sammanhanget syftar autism på en grundläggande kontaktstörning, som förekommer i en mycket allvarlig form hos schizofrena patienter. Begreppet autism, som myntades av Bleuler, är otvivelaktigt en av de största språkliga och begreppsmässiga innovationerna inom den medicinska terminologin. (3)

I normala fall lever människan i en oavbruten interaktion med sin omvärld och reagerar kontinuerligt på den. "Autister" har emellertid en allvarligt störd och mycket begränsad interaktion. Autisten är bara "sig själv" (jfr. det grekiska ordet autos) och är inte en aktiv del i en större organism, som han kontinuerligt påverkas av och som han i sin tur ständigt påverkar. I Bleulers beskrivning av schizofren autism kan man bl.a. läsa följande:

Den schizofrena patienten förlorar kontakten med verkligheten i varierande grad. Han upphör att bry sig om den yttre verkligheten. Han saknar initiativförmåga och målmedvetenhet, han negligerar omvärlden och är okoncentrerad men uppvisar också ett impulsivt och bisarrt beteende. Många av hans handlingar, såväl som hela hans attityd till livet, grundas inte i tillräcklig utsträckning på utifrån kommande impulser. Såväl intensiteten som vidden av den uppmärksamhet som riktas mot omvärlden är störd. Det finns en brist på uthållighet, men stundom kan patienten envist hålla fast vid vissa mål. Man stöter ofta på "nyckfull envishet", dvs. patienten vill någonting samtidigt som han vill det motsatta. Man finner tvångshandlingar, automatiska handlingar, automatiska befallningar etc. Schizofrena patienter lever ofta i en fantasivärld med önskeuppfyllelser och förföljelsetidéer.

Här beskriver Bleuler det speciella sorts tänkande som han kallar "autistiskt" eller "dereistiskt" (4), tankeprocesser som inte är målinriktade utan styrs av drifter och affekter. Sådana tankeprocesser förekommer i sina mest bisarra former hos schizofrena patienter, men ett autistiskt eller dereistiskt tänkande kan också återfinnas hos personer som inte är psykotiska och förekommer till och med i vardagslivet, t.ex. i vidskepliga eller pseudovetenskapliga sammanhang. Denna typ av tänkande är emellertid inte relevant när det gäller de barn vi ägnar oss åt här. På sin höjd kan det förekomma tecken på denna speciella form av tankestörning.

Alla särdrag i Bleulers autismbegrepp utom det sista återfinns hos den typ av personlighetsstörning som beskrivs här. Medan den schizofrena patienten tycks bli alltmer isolerad från den yttre världen, saknar de barn som vi talar om här ända från början kontakt med omvärlden. Autism är det dominerande kännetecknet i båda fallen och präglar i mycket hög grad individens affekt, intellekt, vilja och beteende. De viktigaste symtomen vid schizofreni och symtomen hos våra barn kan därför sägas ha en gemensam nämnare: avsaknaden av en relation mellan jaget och den yttre världen.

Till skillnad från schizofrena patienter uppvisar emellertid våra barn inte någon desintegration av personligheten. Därför är de heller inte psykotiska utan lider istället av en högre eller lägre grad av psykopati. Den grundläggande störning som vi har identifierat hos våra barn påverkar samtliga uttryck för deras personlighet och kan förklara såväl deras svårigheter och brister som deras anmärkningsvärda prestationer. När man väl lärt sig att identifiera de typiska kännetecknen på autism, inser man att de inte alls är ovanliga hos barn, framför allt när de uppträder i lindrigare former. Här nedan följer en redogörelse för några typiska fall.

FRITZ V.

Vi börjar med en i högsta grad ovanlig pojke som uppvisar en mycket grav störning i fråga om social anpassning. Pojken föddes i juni 1933 och kom till Heilpädagogische Abteilung (Behandlingsavdelningen) vid Wiens pediatrika universitetsklinik för observation hösten 1939. (5) Han hade blivit remitterad av sin skola, eftersom man bedömde honom som "obildbar" redan efter den första skoldagen.

Fritz var familjens första barn. Han hade en två år yngre bror som också var tämligen problematisk men inte alls lika avvikande som Fritz. Förlossningen hade förlöpt utan komplikationer. Den motoriska utvecklingen var något försenad. Han lärde sig gå vid fjorton månaders ålder, och under en lång tid var han mycket fumlig och kunde inte klara något på egen hand. Han lärde sig de vardagliga praktiska rutinerna mycket sent och endast med stora svårigheter (6), vilket kommer att diskuteras mer ingående längre fram. Å andra sidan lärde han sig att tala mycket tidigt och uttalade sina första ord vid tio månaders ålder, långt innan han kunde gå. Han lärde sig snabbt att uttrycka sig i meningar och talade snart "som en vuxen". (7) Ingenting hade rapporterats om ovanliga barnsjukdomar och det fanns heller inga tecken på någon hjärnsjukdom.

Ända från mycket tidig ålder hade Fritz vägrat att göra som han blev tillsagd. Han gjorde endast det han själv ville göra eller tvärt emot det han blivit tillsagd. Han var ständigt rastlös och otålig och lade beslag på allt som fanns inom räckhåll. Inga som helst förbud kunde avskräcka honom, och eftersom han drevs av en mycket stark förstörelselusta gick allt som kom i hans händer snart sönder. (8)

Han lyckades aldrig passa in i en grupp med andra lekande barn. Han kom inte överens med de andra barnen och var över huvud taget inte intresserad av dem. De "retades" bara. Han hade lätt för att bli aggressiv och gick till angrepp med alla tillhyggen han kunde komma över (en gång med en hammare), oavsett de risker han utsatte andra för. Av denna anledning blev han avstängd från lekskolan efter endast några få dagar. På samma sätt varade hans skoltid endast en dag på grund av hans hämningslösa beteende. Han hade attackerat de andra barnen och nonchalant gått omkring i klassrummet och försökt riva ner klädhängarna.

Han visade ingen tillgivenhet för någon, men då och då fick han små känsloutbrott. Ibland kunde han till synes omotiverat plötsligt kasta sig om halsen på människor - något som alls inte var särskilt behagligt. Detta beteende tycktes aldrig vara ett uttryck för äkta tillgivenhet utan föreföll lika abrupt som ett plötsligt anfall. Man kunde inte låta bli att tänka att Fritz kanske aldrig skulle kunna komma att älska någon och kanske aldrig göra något för att glädja en annan människa. Han brydde sig inte om att andra blev ledsna eller upprörda över honom. Han tycktes närmast uppskatta om människor blev arga när de försökte undervisa honom, som om detta var en njutbar sensation som han försökte provocera fram genom negativism och olydnad. (9)

Fritz förstod inte innebörden av respekt och var ytterst likgiltig inför de vuxnas auktoritet. Han var distanslös och pratade obekymrat med vem som helst. Även om han började tala mycket tidigt var det omöjligt att lära honom att använda det artiga tilltalet "ni", utan han envisades med att kalla alla för "du". Ett annat egendomligt fenomen hos denne pojke var förekomsten av vissa stereotypa rörelser och vanor. (10)

Familjeanamnes

Modern kom från samma familj som en av Österrikes främsta poeter. Hennes släkt bestod till övervägande delen av intellektuella, och enligt henne själv var alla stöpta i de galna geniernas form. Många av dem skrev "mycket vacker" poesi. En av hennes fastrar, som hon beskrev som en "lysande pedagog", levde som en excentrisk enstöring. Hennes far och ett flertal av hans släktingar hade blivit relegerade från de kommunala skolorna och varit tvungna att utbilda sig vid privatskolor. Fritz påminde mycket om sin morfar som också sades ha varit ett exceptionellt besvärligt barn, men som numera snarare påminde om en karikatyr av en professor, helt uppslukad av sina egna tankar och utan någon kontakt med omvärlden.

Modern hade också många likheter med sin son. Detta var särskilt anmärkningsvärt med tanke på att hon var kvinna, eftersom man i allmänhet förväntar sig en högre grad av intuitiv social

anpassning hos kvinnor - mer känsla än intellekt. Utifrån hennes sätt att röra sig och tala, ja, hela hennes uppträdande, fick man ett intryck av att hon var mycket säregen och något av en enstöring. Mycket karaktäristiskt var t.ex. de tillfällen då mor och son tillsammans promenerade till sjukhusets skola, men var och en i sin egen värld. Modern släntrade iväg med händerna på ryggen, till synes omedveten om omvärlden. Bredvid sprang pojken fram och tillbaka och ställde till med rackartyg. De gav intryck av att inte ha något som helst med varandra att göra. (11) Man kunde inte låta bli att tänka att modern inte bara hade svårigheter med att klara av sin son utan också med vardagslivet i övrigt.

Det var svårt att föreställa sig att hon skulle kunna klara av att sköta ett hushåll. Trots att hon hörde till samhällets övre skikt, såg hon alltid ovärdad och närmast sjaskig ut och var alltid slarvigt klädd. (12) Det var dessutom uppenbart att hon inte klarade av den fysiska omvårdnaden om sin son. Det måste dock framhållas att detta verkligen inte var någon lätt uppgift. Modern kände sin son utan och innan och insåg mycket väl hans svårigheter. Hon försökte finna liknande drag hos sig själv och hos sina släktingar och berättade mycket värtaligt om detta. Hon underströk gång på gång att hon inte orkade längre, och detta stod fullständigt klart när man såg dem tillsammans.

Det var uppenbart att dessa svårigheter inte bara berodde på pojkens egna problem, utan också på moderns svårigheter med sina relationer till omvärlden, där hon uppvisade en begränsad intuitiv social förståelse. Ett typiskt beteende hos modern var t.ex. att helt sonika överge familjen och resa till fjällen så snart hon kände att problemen i hemmet blev för mycket för henne. Hon älskade att vistas i fjällen och kunde stanna där en vecka eller längre och lämna resten av familjen att klara sig bäst de kunde.

Pojkens far kom från en helt ordinär lantbrukarfamilj som enligt uppgift inte uppvisade några avvikande personlighetsdrag. Han hade lyckats väl i sin yrkeskarriär och blev till slut en högt uppsatt statstjänsteman. Han gifte sig sent och hade fyllt femtiofem år då hans första barn föddes. Fadern var en tillbakadragen och förtegen man som inte sa så mycket om sig själv. Det var tydligt att han avskydde att tala om sig själv och sina intressen. Han var ytterst korrekt och pedantisk och var osedvanligt reserverad.

Utseende och uttrycksförmågor

Pojken var relativt spensligt byggd och mycket lång, elva centimeter längre än genomsnittslängden för hans ålder. Han var mager, med tunn benstomme och dåligt utvecklad muskulatur. Hans hy hade en grågulaktig ton. Ådrorna var tydligt synliga på tinningarna och på den övre delen av kroppen. Pojkens hållning var hopsjunkna, han hade sluttande axlar och skulderbladen stack ut. I övrigt var hans utseende utan anmärkning. Hans ansikte såg ovanligt moget ut för en sexåring och han hade rena, aristokratiska drag. De utpräglade småbarnsdragen var sedan länge försvunna.

Hans blick var mycket säregen. (13) Den var vanligtvis riktad ut i tomma intet, men då och då kunde man se en ondskefull glimt i ögonen. När någon talade till honom undvek han det slags

ögonkontakt som kan anses höra till normal konversation. Hans blick var flyktig och "perifer" och han sneglade endast på såväl människor som ting. Det var som om "han inte var där". Samma intryck gav hans röst, som var hög och tunn och lät mycket avlägsen. Den naturliga språkmelodin, talets naturliga flöde, saknades. Oftast talade han mycket långsamt och drog ut på vissa ord osedvanligt länge. Hans modulation var överdriven, vilket gjorde att hans tal ofta lät som ett entonigt nynnande.

Även innehållsmässigt skilde sig hans tal fullständigt från vad man förväntar sig av ett normalt barn, och endast i undantagsfall gav han direkta svar på de frågor som ställdes. Ofta var man tvungen att upprepa frågan många gånger innan han reagerade. När han för ovanlighetens skull svarade, var svaret mycket korthugget. Oftast var det rena turen om han över huvud taget reagerade! Antingen svarade han inte alls, eller också vände han sig bort och började trumma med fingrarna eller ägna sig åt något annat stereotyp beteende. Ibland upprepade han frågan eller ett lösryckt ord ur den som tydligen gjort intryck på honom; ibland sjöng han: "Jag vill inte säga det, jag vill inte säga det..."

Beteende på avdelningen

Hållningen, blicken, rösten och talet avslöjade vid första anblicken mycket tydligt att pojakens relationer till omvärlden var extremt begränsade. Detta blev också snart uppenbart genom hans beteende tillsammans med de andra barnen. Från det ögonblick han satte sin fot på avdelningen stod det klart att han avvek från den övriga gruppen, något som kvarstod under hela hans vistelse på kliniken. Han förblev en outsider och brydde sig aldrig särskilt mycket om vad som försiggick omkring honom. Det var omöjligt att få honom att delta i grupperkar, men han klarade heller inte av att leka för sig själv på ett normalt sätt. Han visste helt enkelt inte vad han förväntades göra med de leksaker han fick. Han stoppade t.ex. byggklossarna i munnen och tuggade på dem, eller också slängde han dem under sängarna. Det oljud som därvid uppstod tycktes roa honom. (14)

Samtidigt som han i stort sett saknade ett adekvat förhållningssätt till människor, ting och situationer gav han fria tyglar åt sina egna inre impulser, som inte var relaterade till yttre stimuli. Det mest iögonfallande med detta avseende var hans stereotypa rörelser: han kunde plötsligt börja dunka rytmiskt på sina lår, banka ljudligt på bordet, dunka i väggen, ge sig på någon person eller hoppa omkring i rummet. Allt detta gjorde han utan att bry sig om den uppståndelse han väckte. Dessa impulser kom oftast helt oväntat, men ibland var de provocerade, t.ex. när det ställdes krav på honom som han upplevde som intrång i sin inkapslade personlighet.

Även när det var möjligt att för en kort stund få honom att reagera dröjde det inte länge innan han blev förtvivlad, och till slut fick han ett utbrott och började skrika eller hänge sig åt säregna stereotypa rörelser. Vid andra tillfällen var det helt enkelt hans rastlöshet som tycktes framkalla det stereotypa beteendet. Närhelst det stöjades, skrattades eller var oroligt på avdelningen, som när det pågick en tävling av något slag, kunde man vara säker på att han snart skulle bryta upp från gruppen och börja hoppa omkring eller slåss.

Förutom dessa problematiska beteenden ägnade sig Fritz åt diverse otrevliga och oacceptabla vanor. Han "ät" de mest otänkbara saker, t.ex. hela pennor - såväl träet som blyertsen - eller papper i avsevärda kvantiteter. Det var knappast förvånande att han ofta hade problem med magen. Han hade för vana att slicka bordet för att sedan leka med saliven. Han kunde också begå ondskefulla handlingar, vilka är så vanliga bland dessa barn. (15) Ibland kunde han sitta helt apatisk med en frånvarande blick, för att i nästa ögonblick hoppa upp med lysande ögon, och innan någon hann reagera hade han ställt till med något.

Han kunde riva ner allt som fanns på bordet eller slå till ett annat barn. Naturligtvis valde han alltid att ge sig på de mindre, hjälplösare barnen, som snart blev rädda för honom. Han kunde tända lamporna eller skruva på vattnet eller plötsligt springa iväg från sin mor eller någon annan vuxen i hans sällskap, och det krävdes stora ansträngningar för att fånga in honom igen. Eller också kunde han kasta sig i en vattenpöl så att han blev nersmetad med lera från topp till tå.

Dessa impulsiva handlingar var omöjliga att förutse och därför synnerligen svåra att hantera eller kontrollera. Vid alla dessa tillfällen inträffade alltid de mest pinsamma och farliga situationer man kan tänka sig. Pojken verkade ha en speciell känsla för detta, trots att han över huvudtaget inte verkade ta någon notis om omvärlden! Det är inte att undra på att dessa barns ondskefulla beteenden så ofta uppfattas som "beräknande" (16)

Som man kunde förvänta sig, var hans beteendestörningar särskilt påtagliga när det ställdes krav på honom, som när man försökte ge honom något att göra eller lära honom någonting oavsett om det skedde i en grupp med andra barn eller enskilt. Det var mycket krävande att förmå honom att ens för en kort stund delta i fysiska aktiviteter eller utföra någon typ av arbete. Bortsett från hans omedgörlighet när man ställde krav på honom, innebar hans motoriska klumpighet att han inte lyckades särskilt väl i gymnastikundervisningen. Han var aldrig fysiskt avslappnad, han klarade inte av att röra sig rytmiskt och hade ingen kontroll över sin kropp. Därför var det knappast förvånande att han ständigt försökte smita undan från gymnastiken eller arbetsuppgifterna. Oftast var det vid dessa tillfällen som han plötsligt kunde börja hoppa omkring, slåss, klättra på sängarna eller sätta igång med sitt stereotypa nynnande.

Liknande svårigheter uppstod också när man försökte arbeta med honom enskilt. Som exempel kan nämnas hans beteende vid intelligenstestning. Det visade sig vara omöjligt att få en klar uppfattning om hans verkliga intellektuella förmåga med hjälp av standardtest. Resultaten var högst motsägande. Hans vägran att svara på vissa testfrågor kunde inte förutses, utan tycktes mest bero på slumpen och vara en följd av hans allvarliga kontaktstörning.

Testen var ytterst svåra att genomföra. Han hoppade ständigt upp och daskade till försöksledaren på handen. Gång på gång gled han ur stolen och hamnade på golvet och njöt av att man bestämt satte honom på stolen igen. Istället för att besvara en fråga svarade han ofta: "Ingenting alls, ingen alls", samtidigt som han gjorde en grotesk grimas. Då och då kunde han stereotypt upprepa en fråga

eller ett meningslöst ord eller kanske ett ord som han hittade på. Frågor och uppmaningar måste hela tiden repeteras. Det var rena turen om man lyckades fånga honom i exakt det ögonblick han var redo att svara, och då kunde hans prestationer ligga långt över genomsnittet för hans ålder. Några exempel följer nedan.

KONSTRUKTIONSTEST (en tändsticksfigur som består av två kvadrater och fyra trianglar visas under några sekunder och ska sedan återges ur minnet). Trots att Fritz bara sneglat på figuren, kunde han återskapa den korrekt inom några få sekunder eller rättare sagt, han slängde ut stickorna så att det var fullt möjligt att känna igen den rätta figuren, men det gick inte att övertala honom att lägga dem i prydlig ordning.

RYTMIMITATION (olika rytmer som spelas upp ska sedan återges). Trots många försök gick det inte att övertala honom att utföra denna uppgift.

SIFFERMINNE Han kunde med lätthet återge sex siffror. Man fick en känsla av att han skulle kunna prestera ännu bättre, men han hade helt enkelt inte lust. Enligt Binets test förväntas en tioåring klara av att återge sex siffror, men pojken var bara sex år gammal.

MINNE FÖR MENINGAR Inte heller detta test kunde genomföras ordentligt. Han upprepade avsiktligt många av meningarna felaktigt. Det stod emellertid klart att hans prestationer åtminstone var adekvata för hans ålder.

LIKHETER En del frågor besvarades inte alls, medan andra besvarades med rent nonsens. Angående likheterna mellan orden träd och buske svarade han t.ex. bara: "Det finns en skillnad". På frågan om likheterna mellan fluga och fjäril svarade han: "Därför att han har ett annat namn", "därför att fjärilen är insnöad, insnöad med snö." När han tillfrågades om färgen, svarade han: "Därför att han är röd och blå och flugan är brun och svart." På frågan om likheterna mellan trä och glas svarade han: "Därför att glaset är mycket glasigare och träet mycket träigare." Angående ko och kalv svarade han: "Lammerlammerlammer..." På frågan "Vilken är störst?" svarade han: "Kon jag skulle vilja ha pennan nu."

Nog med exempel från intelligenstestet. Vi lyckades inte bilda oss en klar uppfattning om pojkens intellektuella kapacitet - och något annat var naturligtvis inte att vänta. För det första reagerade han sällan adekvat på yttre stimuli utan följde sina egna inre impulser. För det andra var han oförmögen att ta del i den normala sociala interaktionens dynamiska samspel. För att kunna avgöra hans begåvning var det därför nödvändigt att studera hans spontana beteende.

Som föräldrarna redan hade påpekat, kunde han ofta fälla överraskande kommentarer som var mycket träffande och avslöjade en utomordentlig förmåga att uppfatta situationer och en synnerligen god förmåga att bedöma människor. Detta var desto mer anmärkningsvärt med tanke på hans uppenbara ointresse för omgivningen. Dessutom hade han mycket tidigt visat ett stort intresse för siffror och matematik. Han klarade av att räkna till drygt hundra och kunde utföra

räkneoperationer inom detta sifferintervall med stor precision och detta utan att någon hade försökt lära honom det, annat än genom att svara på de frågor han då och då ställde.

Föräldrarna hade berättat om hans utomordentliga matematiska begåvning, vilket vi kunde bekräfta. Det kan nämnas att vi bedömde det som om föräldrarna i det stora hela hade en mycket god uppfattning om sitt barns intellektuella kapacitet. Den kunskap pojken besatt gick inte att få fram genom godtyckliga frågor utan visade sig snarare mer slumpmässigt, särskilt under hans tid på kliniken där han fick individuell undervisning. Redan innan den systematiska undervisningen hade påbörjats klarade han uträkningar med tal som var högre än tio, men naturligtvis finns det många begåvade barn som klarar detta innan de fyllt sex år och börjat skolan.

Hans begåvning för bråkräkning var emellertid ovanlig och avslöjades närmast av en slump under hans första skolår. Modern berättade att han alldeles i början av sin skolgång hade gett sig själv uppgiften att räkna ut vad som är störst av $1/16$ och $1/18$ och löst problemet med lätthet. När någon för ro skull ville testa hans förmåga och t.ex. frågade: "Vad är $2/3$ av 120?", levererade han genast det korrekta svaret "80". På samma sätt överraskade han alla med sin förståelse för negativa tal, som han uppenbarligen lärt sig på egen hand och som visade sig i hans uttalande att 3 minus 5 är lika med "2 under 0". Mot slutet av sitt första skolår kunde han t.ex. med lätthet lösa denna typ av problem: "Om 2 arbetare utför ett uppdrag under en viss tid, hur lång tid behöver då 6 arbetare?"

Här har vi ett exempel på något som vi stött på hos nästan samtliga autistiska individer: ett specialintresse som gör det möjligt för dem att uppnå relativt höga prestationsnivåer inom ett visst område. Detta kan i sin tur delvis belysa frågan om deras intelligens. En del problem återstår emellertid, eftersom resultaten kan vara motsägande och olika försöksledare kan komma fram till olika skattningar av intelligensen. Det är uppenbart att man på goda grunder kan betrakta sådana individer som såväl underbarn som imbecilla. (17)

Låt mig nu nämna några ord om pojkens relationer till andra människor. Till en början tycktes det som om han var i total avsaknad av sådana relationer, eller att de endast förekom i negativ bemärkelse och tog sig uttryck i ondskefulla handlingar och aggressivitet. Detta var emellertid inte hela sanningen. Återigen visade han vid slumpmässiga, sällsynta tillfällen att han intuitivt och ofelbart visste vem som ville honom väl och kunde till och med återgälda uppskattningen då och då. Han kunde t.ex. tillkännage att han tyckte om sin lärare på kliniken och av och till krama en sköterska under ett av sina sällsynta förekommande ömsinta känsloutbrott.

Konsekvenser av specialundervisning

Det är uppenbart att det i föreliggande fall förekom synnerligen stora pedagogiska problem. Låt oss först beakta de nödvändiga förutsättningar som måste finnas för att ett normalt barn ska kunna inhämta kunskaper och anpassa sig till livet i skolan, inte enbart för att klara av de olika undervisningsämnena utan också för att lära sig ett lämpligt socialt beteende. Att lära sig detta är inte i första hand en fråga om intellektuell förståelse. Långt innan barnet kan förstå innebörden i

vad vårdaren säger, till och med under de första levnadsåren, lär det sig att lyda. Barnet rättar sig efter modern och reagerar på hennes blick, hennes tonfall, hennes ansiktsuttryck och gester snarare än på själva orden. På kort tid lär sig barnet att reagera på de oändliga variationerna av människans uttrycksmöjligheter.

Även om det lilla barnet inte medvetet kan förstå moderns signaler, anpassar det ändå sitt beteende efter dem. Barnet befinner sig i ett oavbrutet samspel med sin vårdare, det lär sig kontinuerligt att anpassa sig till omgivningen och modifierar sina reaktioner i enlighet med de positiva eller negativa gensvar det möter. Det är uppenbart att en nödvändig förutsättning för detta är att barnet har en harmonisk relation till sin omgivning.

I Fritz fall är det emellertid just denna fantastiska regleringsmekanism som är allvarligt störd. Ett tecken på denna störning är hans egna avvikande uttrycksfunktioner. Hur annorlunda är inte hans blick! Blicken, genom vilken vi tar in vår omvärld och genom vilken vi kommunicerar med andra. Hur annorlunda är inte hans röst, hans sätt att tala och hans sätt att röra sig! Därför är det heller inte förvånande att denne pojke inte förstår andra människors sätt att uttrycka sig och inte förmår reagera adekvat på dem. (18)

Låt oss undersöka denna fråga ur ett annat perspektiv. Det som får ett barn att åtygda en uppmaning är inte en intellektuell förståelse och bearbetning av ordens innebörd, utan först och främst de känslor som ligger bakom orden. Därför spelar det egentligen ingen roll vad vårdaren eller läraren säger eller hur välgrundad uppmaningen är. Det viktiga är inte att visa på nödvändigheten av lydnad och konsekvenserna av olydnad - endast dåliga lärare gör detta. Det väsentliga är på vilket sätt uppmaningen framförs, dvs. hur starka de bakomliggande känslorna är. Dessa känslor kan även förstås av ett litet barn, en person från ett annat land eller ett djur, som inte har någon möjlighet att förstå den bokstavliga innebörden.

Av vad som redan sagts borde det stå klart att i detta fall, och i alla liknande fall, är känslolivet i allra högsta grad stört. Pojkens känslor var verkligen svåra att förstå. Det var nästan omöjligt att veta vad som fick honom att skratta eller skutta omkring av glädje och vad som fick honom att bli arg och aggressiv. Det var lika svårt att veta vilka känslor som orsakade hans stereotypa handlingar, eller vad det var som plötsligt kunde få honom att bli så ömsint. Det var så mycket av det han gjorde som framstod som abrupt och som inte verkade ha någon som helst grund i själva situationen. Eftersom pojkens känsloliv var så avvikande och eftersom det var så svårt att förstå hans känslor, är det knappast förvånande att hans reaktioner på sina vårdares känslor också var inadekvata. (19)

I själva verket är det typiskt för barn som Fritz V. att inte foga sig efter önskemål eller uppmaningar som är känslomässigt laddade av vrede eller vänlighet, övertalning eller smicker. Istället reagerar dessa barn med ett trotsigt, elakt och aggressivt beteende. Medan normala barn reagerar positivt på kärlek, tillgivenhet och smicker, och detta ofta leder till att de beter sig på ett önskvärt sätt, tycks sådana uttryck endast irritera Fritz och andra liknande barn. Medan vrede och hot vanligtvis leder till att det tredskande normala barnet tyglas och slutligen fogar sig, blir resultatet det motsatta hos

autistiska barn. För dem skapar vårdarens känslor en upplevelse som de finner nöje i och därför försöker provocera fram. "Jag är elak därför att du blir så trevligt arg", som en autistisk pojke sa till sin lärare.

Det är svårt att säga vilket det bästa pedagogiska förhållningssättet skulle vara i dessa fall. Precis som vid all god undervisning bör den inte enbart vara grundad på logisk deduktion utan snarare på pedagogisk intuition. Trots detta är det möjligt att fastställa några principer utifrån våra erfarenheter av autistiska barn.

Först och främst måste all undervisning bedrivas med "avstängda" känslor. Läraren får aldrig bli arg och får heller inte sträva efter att bli omtyckt. Det duger inte att försöka ge sken av att vara lugn och sansad samtidigt som man kokar inombords. Ändå är detta något som ligger nära till hands med tanke på den negativism och den utstuderade elakhet man finner hos autistiska barn! Läraren måste till varje pris förbli lugn, behärskad och samlad. Han ska ge sina instruktioner på ett objektivt och sakligt sätt och får inte vara påträngande.

En lektion med ett autistiskt barn kan synas enkel och ge sken av att förlöpa på ett lugnt och självklart sätt. Det kan till och med tyckas som om barnet helt enkelt tillåts att göra som det vill, och att all undervisning sker mer eller mindre slumpmässigt. Ingenting kunde vara felaktigare. I själva verket kräver vägledningen av dessa barn stora ansträngningar och en hög grad av koncentration. Läraren måste besitta en avsevärd inre styrka och stort självförtroende, något som inte är särskilt lätt att upprätthålla!

Det finns stor risk för att man hamnar i ändlösa diskussioner med dessa barn när man vill visa att de har fel eller ge dem något slags insikt. Detta gäller särskilt för föräldrar, som ofta finner sig insnärjda i meningslösa diskussioner som aldrig leder någon vart. Å andra sidan hjälper det i de flesta fall att helt enkelt försöka avbryta det negativistiska pratet: Om t.ex. Fritz tröttnar på att addera och "nynnlar": "Jag vill inte addera längre", svarar läraren "Nej, du behöver inte addera" och fortsätter med samma lugna röst: "Hur mycket blir?" Även om sådana pedagogiska metoder kan te sig primitiva, har de enligt vår erfarenhet ofta visat sig vara framgångsrika.

Här kan vi dra en viktig slutsats: Hur paradoxalt det än kan tyckas är barnen negativistiska och i högsta grad mottagliga på en och samma gång. I själva verket handlar det om ett slags automatisk eller reflexmässig lydnad, ett beteende som vi känner igen från schizofrena fall. Det kan mycket väl vara så att dessa två viljemässiga störningar är nära besläktade! I arbetet med våra barn har vi upprepade gånger funnit att om man framför ett önskemål på ett monotont eller stereotypt sätt, genom att t.ex. tala mjukt på det nynnande sätt som de själva gör, får man ett intryck av att de känner sig tvingade att lyda och att de är oförmögna att göra motstånd. Ett annat pedagogiskt knep är att presentera alla åtgärder i undervisningen som objektiva opersonliga lagar och inte som personliga önskemål. Men mer om detta senare.

Som jag tidigare nämnt måste det bakom det kyliga och objektiva förhållningssättet till Fritz och alla liknande barn också finnas inslag av äkta omtanke och vänlighet om man vill uppnå någonting, över huvud taget. Dessa barn uppvisar ofta en förvånansvärd känslighet för lärarens personlighet. Hur besvärliga de än må vara även under de mest gynnsamma betingelser, går det att vägleda och undervisa dem. Men det krävs äkta förståelse, tillgivenhet och vänlighet och inte minst humor. Lärarens underliggande emotionella attityd påverkar oavsiktligt eller omedvetet barnens humör och beteende. Naturligtvis kräver bemötandet och vägledning av dessa barn såväl gedigna kunskaper om deras egenheter som äkta pedagogisk talang och erfarenhet. Det räcker sålunda inte med en effektiv undervisning.

Det stod mycket tidigt klart att Fritz med sina avsevärda problem inte kunde undervisas i en skolklass - dels därför att minsta oro omkring honom skulle ha irriterat honom och gjort det omöjligt för honom att koncentrera sig, dels därför att han skulle ha stört klassen och saboterat de andra elevernas arbete. Tänk bara på hans negativism och hans ohämmande, impulsiva beteende. Det var därför vi med tillstånd från skolmyndigheterna gav honom en privatlärare på kliniken. Att denna undervisning inte heller lyckades särskilt väl torde ha framgått av vad som sagts ovan. Till och med matematiklektionerna var problematiska, trots att man med tanke på hans speciella talang inom detta område kunde ha förväntat sig mindre svårigheter. Men om det dök upp ett problem som för tillfället råkade intressera honom (se föregående exempel), "vaknade han till liv" och förvånade oss alla med hur snabbt och väl han kunde sätta sig in i det.

Enkel matematik som addition krävde emellertid mycken möda. Som kommer att framgå av de följande fallbeskrivningarna utvecklas automatiken i inläringen, dvs. tillägnet av rutinmässiga tankeprocesser, endast med största svårighet till och med bland de mest begåvade av dessa barn.

Välskrivning blev som förväntat ett särskilt svårt ämne på grund av hans motoriska klumpighet som i kombination med hans allmänna problem hämmade honom i stor utsträckning. Pennan vägrade att flyta lätt i hans hårt knutna näve. Ett helt ark kunde plötsligt fyllas av oläsliga krumelurer, övningsboken var genomborrade av hål eller sönderriven. Till slut visade det sig att det enda sättet på vilket vi kunde lära honom att skriva var genom att låta honom kalkera bokstäver och ord som skrivits med röd penna och på det viset hjälpa honom att utföra de rätta rörelserna. Än så länge har emellertid hans handstil varit förfärlig.

Även rättstavningen var svår att utveckla till en automatisk process. Han brukade skriva meningarna i en enda lång rad, utan att skilja orden från varandra. Han kunde stava rätt om han tvingades vara noggrann, men gjorde å andra sidan de mest uppenbara misstag när han arbetade på egen hand. Undervisningen i läsning fortskred med måttliga svårigheter, särskilt när det gällde ordens uttal. Det var nästan omöjligt att lära honom de enkla färdigheter som krävs i vardagslivet. När man närmare studerade en sådan lektion var det svårt att bortse från misstanken att han struntade i vad som sades och bara ställde till rackartyg. Därför var det desto mer förvånande att det ibland visade sig att han lyckats tillägna sig avsevärda kunskaper, vilket också framkom genom rapporter från modern.

En typisk egenhet hos Fritz, liksom hos andra liknande barn, var att han tycktes uppfatta en hel del enbart med sitt "perifera seende", eller genom att ta till sig information "från uppmärksamhetens gränsområde". Likväl har dessa barn förmågan att analysera och minnas det de uppfattar under sådana korta glimtar. Deras aktiva och passiva uppmärksamhetsförmåga är mycket störd; de har problem med att tillämpa sin kunskap, som ofta visar sig rent slumpmässigt. Men de kan trots detta ha ett ovanligt rikt inre liv. De har ett välutvecklat logiskt tänkande, och deras i abstraktionsförmåga är särskilt god. Det tycks ofta som om en ökad distans till omvärlden är en nödvändig förutsättning även för helt normala människor för att kunna uppnå en god abstraktionsförmåga.

Trots de många problem vi hade med pojkens undervisning, lyckades han med framgång bli godkänd efter skolåret. Den speciella situationen vid examenstillfället var tillräckligt högtidlig för att få honom att uppträda relativt städat, och han visade prov på god koncentrationsförmåga. Det kom naturligtvis inte som någon överraskning att examinatorerna blev mycket imponerade av hans matematiska kunskaper. Numera läser Fritz den tredje årskursen som distanselev, utan att än så länge ha behövt gå om ett enda skolår. När och om han kommer att kunna fortsätta sina studier på en högre nivå vet vi inte.

Differentialdiagnos

Med tanke på Fritz synnerligen avvikande beteende måste man ställa sig frågan om det inte i själva verket föreligger en allvarligare störning och inte enbart en personlighetsstörning. Här har vi två alternativ att välja mellan: barndomsschizofreni och ett postencefalitiskt tillstånd.

Det finns mycket som påminner om schizofreni hos Fritz: den extremt begränsade kontaktförmågan, det robotaktiga beteendet och stereotypierna. Mot denna diagnos talar dock det faktum att det inte finns några tecken på progressiv försämring, inga typiska akut uppblående symtom (stark ångest och hallucinationer) och inte heller några tecken på vanföreställningar. Även om Fritz uppvisar en mycket avvikande personlighet, förblir den ändå densamma och kan i stort sett genetiskt anses härstamma från modern och fadern och deras familjer. Faktum är att hans personlighet visar en stabil utvecklingstendens, vilket i det stora hela resulterar i en förbättrad anpassning till omgivningen.

Slutligen kan vi konstatera att det komplexa kliniska helhetsintrycket, som inte kan definieras tydligare än så här, skiljer sig totalt från det vi möter vid schizofrena tillstånd. I dessa fall får man en kuslig känsla av att personligheten bryts ner, och att den förblir obegriplig och oförutsägbar, även om det kanske är möjligt att till viss del förhindra desintegrationen genom pedagogiska insatser. När det gäller våra fall förekommer det dock att barnen har många genuina relationer till andra människor, att de i viss mån är kapabla till ömsesidig förståelse och att de har stora möjligheter att framgångsrikt tillgodogöra sig specialundervisning.

Man måste också överväga möjligheten av en postencefalitisk personlighetsstörning. Som vi kommer att se finns det ett antal likheter mellan autistiska barn och hjärnskadade barn som antingen fått sin skada vid födseln eller som drabbats av encefalit. Det behöver väl knappast sägas att det inte fanns någon anledning att tro att detta gällde i Fritz fall. I själva verket saknades alla de symtom som alltid återfinns vid postencefalitiska tillstånd (även om dessa ibland förbises). Det fanns inga neurologiska eller vegetativa symtom som strabism, ansiktsstelhet, lindrig spastisk pares eller ökad salivavsöndring och inte heller några endokrina symtom.

HARRO L.

Vårt andra fall är en pojke som också han uppvisar de viktigaste kännetecknen på en i högsta grad klassisk form av autism, förutom att relationen till omvärlden inte är lika allvarligt störd som i vårt första fall. Därför blir de positiva aspekterna av autism mer uppenbara: självständighet i tanken, upplevelsen, språket.

Denne åtta och ett halvt år gamle pojke remitterades till oss av den skola han gick i, där man ansåg honom vara omöjlig att handskas med. (20) Han gick sitt tredje år i skolan, men gick om andra årskursen eftersom han hade misslyckats i samtliga ämnen. (21) Läraren var övertygad om att pojken "kunde om han bara ville". Ibland fällde han förvånansvärt kloka kommentarer, betydligt mer mogna än vad man kunde förvänta sig av någon i hans ålder. Å andra sidan vägrade han ofta att samarbeta och kunde ibland uttrycka sig ouppfostrat och t.ex. säga: "Det här är alldeles för dumt för mig", vilket hotade att underminera disciplinen i klassen. Han gjorde nästan aldrig sina hemläxor, men än värre var problemen med hans uppförande. Han gjorde sällan som han blev tillsagd, utan käbble emot och var så fräck att läraren hade upphört att tillrättvisa honom för att inte förlora ansiktet inför klassen. Harro gjorde bara det som föll honom in och bekymrade sig föga över konsekvenserna. Han lämnade sin bänk under pågående lektion och kröp omkring på alla fyra.

En av de viktigaste anledningarna till att skolan hade remitterat honom var hans aggressivitet. Minsta lilla småsak gjorde honom utom sig av vrede och han gav sig på de andra barnen, skar tänder och slog vilt omkring sig. Eftersom han inte var någon skicklig slagskämpe kunde det bli rent av farligt. Barn som är duktiga på att slåss vet exakt hur långt de kan gå och kontrollerar sina rörelser så att de oftast inte orsakar någon verklig skada. Harro var allt annat än detta, och eftersom han var mycket klumpig, inte kunde kontrollera sina kroppsrörelser och inte hade en aning om var han skulle sikta, sades han ofta ha skadat andra. Han var dessutom extremt känslig om någon retade honom, trots att han på grund av sitt säregna och komiska beteende direkt inbjöd till detta.

Han sades vara en oförbätterlig "lögnare". Han ljög inte för att slingra sig undan något han gjort - detta var sannerligen inget problem, eftersom han närmast skröt över sina bedrifter - men han berättade egna fantastiska historier, och hans konfabuleringar blev allt märkligare och alltmer osammanhängande. (22)

Hans tidiga självständighet inom vissa områden var enastående. Ända sedan hans andra år i skolan, dvs. från det han var sju år gammal, hade han rest ensam med tåg till skolan i Wien, cirka 25 km från den by där familjen bodde. Fadern, som inte hyste särskilt höga tankar om byskolan och som ville ge sonen bättre förutsättningar, hade bestämt att han skulle gå i skola i Wien.

En mer obehaglig aspekt var att Harro också gav prov på sitt sociala oförstånd vid sexuella lekar med andra pojkar, och det påstods att han gått så långt som till homosexuella handlingar, inklusive samlagsförsök.

Av familjeanamnesen framgår det att Harro var enda barnet. Han hade förlösts med tång, men inga störningar hade upptäckts som kunde härledas till någon förlossningsskada. Hans mentala och fysiska utveckling var utan anmärkning. Som liten sades han ha varit ett helt normalt barn, förutom att hans envishet och självständighet mycket tidigt kom till uttryck.

Fadern, som var den förälder som kom med pojken till oss, var en egendomlig man som i mycket påminde om sin son. Han gav intryck av att vara något av en äventyrare. Han kom ursprungligen från Siebenbärgen (Transsylvanien), och under första världskriget hade hotet från den rumänska armén tvingat honom att fly till Österrike via Ryssland. Han var målare och skulptör till yrket men fick ägna sig åt att tillverka kvastar och penslar för att få ihop till brödfödan. Även om arbetslösheten var hög vid den tid vi träffade pojken, var kontrasten mellan de båda arbetena synnerligen slående.

Fadern, som kommer från en lantbrukarfamilj, är en utpräglad intellektuell typ. Enligt egen utsago var han helt och hållet självlärd och hade fått arbeta hårt för att tillägna sig sina kunskaper. Av vad han berättade framgick det att han inte hade någon kontakt med de övriga invånarna i byn, där han måste ha ansetts som en i högsta grad excentrisk person. Han berättade själv att han var nervös och överspänd men att han "kontrollerade sig själv till den grad att han gav intryck av att vara likgiltig".

Modern, som vi aldrig träffade (vi fick intrycket att fadern inte ville det), sades också vara överspänd. Det framkom även att det fanns många överspända personer i såväl faderns som moderns familj. Några ytterligare detaljer gavs inte.

Utseende och uttrycksförmågor

Harro var en tämligen liten pojke, fyra centimeter kortare än vad som var normalt för hans ålder, samt satt och muskulös. Armarna och benen såg ut att vara för korta för hans kropp. På sätt och vis såg han ut som en miniatyr av en vuxen, särskilt som hans anletsdrag var mycket mogna. Den typiskt tomma blicken var ofta långt borta. Ibland gav han intryck av att vara försjunken i djupa grubblerier, varvid han drog samman ögonbrynen och intog en egendomlig och en aning lustig värdighet. Hans hållning var också säregen. Han stod bredbent med armarna utsträckta från kroppen, ungefär som en pykniker eller brottare kan tänkas göra. Han hade mycket få ansiktsuttryck och gester. Hans värdiga allvar tycktes bara sällan lättas upp, t.ex. när han i

hemlighet skrattade för sig själv. Det var oftast omöjligt att lista ut vad som plötsligt hade förefallit honom så lustigt.

Hans röst stämde väl överens med denna bild. Den var mycket djup och verkade komma långt nerifrån magen. Han talade långsamt med livlös röst och sparsam mimik. Han såg aldrig på sin samtalspartner när han talade, utan blicken var långt borta. Han hade ett spänt, nästan krampaktigt ansiktsuttryck när han försökte formulera sina tankar, vilket han lyckades förvånansvärt väl med. Han hade ett ovanligt moget och vuxet sätt att uttrycka sig men använde sig inte av färdigkopierade fraser, vilket man ibland stöter på hos barn, utan de var hämtade från hans egna och för ett barn ovanliga erfarenheter. Det var som om han myntade varje ord för att passa in i sammanhanget.

Ofta gav han inga riktiga svar när man ställde frågor utan lät sitt tal glida iväg allt efter sina egna tankegångar. Han kunde beskriva sina egna upplevelser eller känslor med en högst ovanlig grad av introspektion och kunde betrakta sig själv utifrån som en fristående kritisk observatör ("jag är förskräckligt vänsterhänt"). (23) Även om han förhöll sig reserverad till ting och människor eller kanske just därför levde han ett rikt inre liv och hade sina egna självständiga intressen. (24) Man kunde tala med honom som med en vuxen och lärde sig en hel del av honom. Detta framgår tydligt av hans beteende under intelligenstesten, vilka redovisas nedan.

Intelligenstestning

Först några ord om de testmetoder vi använder oss av på vår avdelning. Den viktigaste skillnaden mellan våra metoder och traditionella testmetoder (t.ex. Binettestet, från vilket vi hämtat några deltest) är att vi använder en klinisk infallsvinkel, vilket innebär att vi inte enbart är intresserade av hur resultatet i varje enskilt test utfaller, utan att vi lägger stor vikt vid de kvalitativa aspekterna. Först poängsätter vi resultatet i förhållande till den nivå som uppnåtts och översätter det till grafisk form för att få en testprofil. På så sätt kan vi se diskrepanserna mellan resultaten i olika test, som annars hade försvunnit i den totala IQ poängen. (25)

Än viktigare är emellertid att vi studerar *hur* barnet löser de olika problemen, tillvägagångssättet, det individuella arbetstempot, koncentrationsförmågan och framför allt kontakt- och kommunikationsförmågan. Vi anpassar testmetoderna efter barnets personlighet och försöker bygga upp en nära relation till det. Vi gör framför allt det som en kompetent testledare bör göra för att få kontakt med barnet. Detta innebär att vi måste hjälpa det ängsliga, hämmade barnet som saknar självförtroende genom att t.ex. påbörja lösningen av uppgiften åt det, eller kontinuerligt hjälpa det under testets gång. När det gäller det pratsamma och hyperaktiva barnet, eller barn som inte klarar av att hålla distansen, måste man å andra sidan sätta gränser och på något sätt förmå barnet att göra vad som krävs av det.

Naturligtvis måste all hjälp som har getts tas med i beräkningen när poängen ska sättas, vilket inte är lätt. Vi försöker också ta reda på vilka specialintressen varje barn har. Vi låter alltid barnen göra någonting spontant och vi låter dem utveckla sina svar genom att ställa fler frågor. Om någonting

slår slint eller ett specifikt problem uppstår inom ett deltest, ställer vi frågor som inte ingår i standardproceduren tills vi har klarat ut orsaken till svårigheterna.

Denna testmetod kräver mycket större erfarenhet än när man använder sig av schematiskt fastlagda metoder med exakt poängberäkning. Om testet emellertid genomförs på ett tillfredsställande sätt, har vi inte bara möjlighet att få reda på vilken intellektuell nivå barnet befinner sig på utan får också information om väsentliga personlighetsfunktioner.

Det var nästan lika svårt att genomföra testet med Harro som det var med Fritz. Mycket ofta slöt han sig fullständigt när en fråga inte intresserade honom, och ibland verkade han inte ens ha hört frågan. Det krävdes stora ansträngningar för att ens få honom att utföra uppgifterna. Gång på gång avvek han från ämnet och måste återföras till ordningen. Men när man väl fångat hans uppmärksamhet kunde han prestera utomordentligt goda resultat.

Alla de test som saknade signifikativt värde har uteslutits, men jag kommer att i detalj beskriva resultaten av likhetstestet. Här var Harro kapabel att avge spontana svar och blev så livlig och intresserad att man till och med måste avbryta honom eftersom han hade kunnat fortsätta i all evighet.

TRÄD/BUSKE "Buske, det är då grenarna växer rätt upp ur marken, så fullständigt hoptrasslade att det kan hända att tre eller fyra korsar varandra så att man får en knut i handen. Träd, det är då det först är en stam och grenarna inte kommer förrän senare och inte så hoptrasslade och ganska tjocka grenar. Det hände mig en gång, det var när jag skulle skära i en buske. Jag ville göra en slangbälla och skar av fyra grenar och då fick jag en åttadubbel knut i handen. Så blir det när två grenar skaver mot varandra, då blir det ett sår där, sedan växer de ihop."

TRAPPA/STEGE "Trappor görs av sten. Man kallar dem inte för stegpinnar, de kallas trappsteg eftersom de är mycket större, och på stegen är de tunnare och mindre och runda. Det är mycket bekvämare i trappan än på stegen."

SPIS/UGN "Spisen, den har man i rummet som en eldbärare (!) och ugnen är där man lagar till något."

SJÖ/FLOD "Ja, sjön rör sig inte ur fläcken, och den kan aldrig bli så lång och aldrig ha så många armar, och den slutar alltid någonstans. Man kan inte alls jämföra Donau med Ossiachsjön i Kärnten - inte på minsta lilla vis."

GLAS/TRÄ "Glas är genomskinligt. Vill man titta genom trä, måste man göra ett hål i det. Om man vill slå på en bit trä måste man slå länge innan det går sönder, om det inte är en torr gren, förstås. Då går det lätt sönder. Med glas behöver man bara slå till två gånger och sedan är det sönder."

FLUGA/FJÄRIL "Fjärilen är färggrann, flugan är svart. Fjärilen har stora vingar så att två flugor kan få plats under ena vingen. Men flugan är mycket skickligare och kan promenera uppför det hala glaset och kan klättra uppför väggen. Och den har helt annorlunda utveckling! (Nu blir han allt mer ivrig och betonar vartenda ord.) Flugmamman lägger många, många ägg i en springa mellan golvbrädorna och några dagar senare kryper larverna fram. Jag har läst det i en bok där golvet talar - jag skulle kunna dö av skratt (!) när jag tänker på det - vad är det som tittar fram i den här lilla gropan? Ett jättelikt huvud med en pytteliten kropp och en snabel som en elefant? Och några dagar senare kokongar de in sig och, plötsligt kravlar det ut några söta små flugor. Och sedan förklarar mikroskopet hur flugan kan klättra uppför väggen: det var faktiskt igår som jag såg att den har små, små klor på fötterna med pyttesmå krokare långt ut; när den känner att den halkar, så hakar den fast sig själv med krokarna. Och fjärilen växer inte upp i ett rum som flugan gör. Jag har inte läst någonting om det och jag vet ingenting om det (!), men jag tror (!) att fjärilen behöver mycket längre tid för att utvecklas."

AVUND/SNÅLHET "Den snåle har någonting och vill inte ge bort det, och den avundsjuke vill ha vad den andre har.". (26)

Skolkunskapstest

Eftersom de flesta barn som kommer till oss för observation också har inlärningssvårigheter, använder vi oss ofta av test för att mäta uppnådda kunskapsnivåer. Naturligtvis är vi medvetna om de miljöfaktorer som har haft betydelse för våra försöksobjekt, t.ex. försummad utbildning - men kan man någonsin bortse från miljöfaktorerna när det gäller testresultaten? Det vore ett allvarligt misstag att tro att de svar som barnet ger vid ett Binetttest helt och hållet kommer från barnet självt och att miljön inte spelar någon roll för resultaten!

LÄSNING Han läste slarvigt och gjorde många fel. Men samtidigt kunde man tydligt notera att han läste med eftertanke och att berättelsen intresserade honom. Han ville läsa fortare än han kunde klara av, och därför gick det inte så bra. Som resultatet av detta test visar var hans läsförståelse utmärkt. Han kunde återberätta vad han läst med egna ord, och han kunde återge berättelsens sensmoral även om den inte tydligt framgick av texten (fabeln om räven som straffades för sin fåfänga).

SKRIVNING EFTER DIKTAMEN Med tanke på hans allmänna fumlighet var det knappast förvånande att hans handstil var mycket dålig. Han skrev slarvigt och rörigt, strök över ord, linjerna gick upp och ner och lutningen var oregelbunden. Hans stavning var någorlunda korrekt. Så länge hans uppmärksamhet var fokuserad på ett ord, visste han hur det skulle stavas. Det var mycket typiskt att han gjorde fler stavfel när han skulle skriva av en text än när den dikterades för honom. Egentligen borde man ha kunnat förvänta sig att denna uppgift inte skulle vara något problem över huvud taget, eftersom texten trots allt låg där framför honom: men denna mycket enkla och okomplicerade uppgift intresserade honom helt enkelt inte.

MATEMATIK Här visade sig hans "autistiska originalitet" särskilt tydligt. Några exempel:
27 och 12 är lika med 39. Spontant förklarade han hur han räknat ut svaret: "2 gånger 12 är 24, 3 gånger 12 är 36. Jag hade 3 i minnet (han menar att 27 är 3 mer än 2 gånger 12), och sedan fortsatte jag att räkna."

58 och 34 är 92. "Bättre: 60 och 32, jag letar alltid efter tiotalen."

34 minus 12 är lika med 22. "34 och 2 är 36, minus 12 är 24, minus 2 är 22; det går snabbare för mig att räkna ut det så här än på något annat sätt."

47 minus 15 är 32. "Antingen lägger man till 3 och lägger också till 3 till det som ska dras bort, eller så tar man först bort 7 och sedan 8."

52 minus 25 är 27. "2 gånger 25 är 50, och 2 är 52, 25 och 2 är 27."

Ett benämnt tal (här får man tänka på att pojken endast var åtta och ett halvt år gammal och bara gick i andra klass!): En flaska med kork kostar 1,10 schilling, flaskan kostar bara 1 schilling mer än korken, hur mycket kostar var och en? Efter fem sekunder gav han det rätta svaret och när vi bad honom förklara, sa han: "Om en flaska kostar 1 schilling mer, då måste man lägga 1 schilling åt sidan och någonting av de 10 groschen måste bli över, och därför delade jag med 2, och då kostar korken 5 groschen och flaskan 1 schilling och 5 groschen."

Hur fascinerande Harros matematiska begåvning än må vara, är det inte svårt att se det ofördelaktiga i hans originella metoder. De var ofta så komplicerade - om än fyndiga - att de resulterade i att han gjorde fel.

Det föll honom aldrig in att använda de konventionella metoder som man lär ut i skolan, t.ex. att börja med tiotal och sedan ental när man subtraherar.

Av detta kan vi dra en viktig slutsats: att mekanisk inläring utgör ett särskilt svårt problem för autistiska individer; i själva verket handlar det om en oförmåga att på ett naturligt sätt lära sig av vuxna. Istället måste den autistiska individen alltid utgå från sina egna erfarenheter och tänka ut allt själv. Oftast resulterar detta i undermåliga prestationer, vilket även gäller mer begåvade autistiska individer.

Häri ligger också förklaringen till att en så begåvad pojke som Harro inte lyckades uppnå de resultat som krävdes vid slutet av läsåret utan tvingades gå om andra klass. Naturligtvis var svårigheterna större i skolklassen än vid individuell testning, där vi kunde ta större hänsyn till hans problem och låta honom få möjligheter att leverera mer spontana och originella svar. Också på avdelningen kunde vi observera hur mycket sämre hans prestationer blev när han undervisades i grupp.

Gruppundervisning innebär naturligtvis att alla måste vara uppmärksamma och göra det som läraren ber om. Harro klarade inte av något av detta. Hans tankar vandrade iväg till hans egna angelägenheter och han hade ingen aning om vad lektionen handlade om. Under lektionerna tog han endast till sig det som intresserade honom speciellt och som han kunde tillgodogöra sig på sitt eget vis. Eftersom han enligt rapporterna från skolan nästan aldrig visste vilka läxor som skulle läsas kunde han inte utföra det förväntade hemarbetet, oavsett faderns ansträngningar. Därför är det knappast förvånande att han trots sin uppenbara begåvning, vilket också skolan kunde bekräfta, misslyckades med att bli uppflyttad till nästa årskurs. (27)

Beteende på avdelningen och pedagogisk behandling

Samtliga av Harros säregna beteenden kan förklaras av hans kontaktstörning, dvs. hans extremt begränsade relationer till omvärlden. Under hela hans vistelse förblev han en främling. Man såg honom aldrig delta i lekar tillsammans med andra. Den största delen av tiden satt han i ett hörn försjunken i en bok, glömsk av larmet och aktiviteterna omkring honom. En sådan läshunger är naturligtvis mycket ovanlig före tio års ålder. De andra barnen betraktade honom som underlig och gjorde sig lustiga över honom på grund av hans utseende och den "värdighet" han utstrålade (barn har en alldeles speciell känsla för sådant!). Trots detta behandlade de honom med en viss försiktighet och respekt och det med all rätt: så snart någon försökte reta honom resulterade det i att han blev brutalt och hänsynslöst aggressiv. Han kunde inte se det roliga i saker och ting och var i total avsaknad av humor, i synnerhet om skämtet var riktat mot honom.

Han kunde vara skamlöst uppstudsigt när man försökte tillrättavisa honom. Han gav alltid svar på tal och sa t.ex.: "Det skulle jag aldrig drömma om att göra." Även om han åtminstone för stunden gav intryck av att vara imponerad av lärarens auktoritet, kunde han inte låta bli att muttra för sig själv.

Harro förmådde aldrig skapa några närmare relationer vare sig med något av barnen på avdelningen eller med någon vuxen. Ibland lyckades man fånga hans intresse, och vid de tillfällena kunde det vara mycket stimulerande att tala med honom. Han visade dock aldrig någon ömhet, tillit eller glädje, på samma sätt som personalen aldrig kunde visa någon ömhet mot honom, och han var aldrig ledig och avspänd.

Alla hans rörelser vittnade om de problem han hade. Hans mimik var sparsam och stel, och han var allmänt stel och klumpig. Trots detta fanns det inga neuropatologiska symtom som pekade på spasticitet. Hans klumpighet framstod som tydligast under gymnastik-lektionerna. Till och med när han följde lärarens instruktioner och för en gångs skull ansträngde sig för att klara av en viss fysisk övning, var hans rörelser oharmoniska och tafatta. Han lyckades aldrig följa med i gruppens rytm. Avsaknaden av en välkoordinerad motorik gjorde att hans rörelser aldrig var naturliga och spontana och därigenom behagliga utan man fick ett intryck av att han endast klarade av att använda de muskler som han viljemässigt kunde påverka. Det som tidigare har sagts om hans generella beteende gäller även här: ingenting var spontant eller naturligt, allting var "intellektuellt". (28)

Icke desto mindre lyckades vi med tålmod och övning få honom att utveckla ett flertal praktiska färdigheter. I likhet med alla autistiska barn var Harro särskilt klumpig och motsträvig när det gällde sådana vardagsbestyr som att tvätta sig. Det krävdes stora ansträngningar för att lära honom vardagslivets grundläggande rutiner.

De många praktiska färdigheter som krävs i det dagliga livet utgör inget problem för normala barn. De har inga svårigheter att ta efter de vuxna och lära sig av dem. Och detta är naturligtvis vad en lärare förväntar sig. Men autistiska barn klarar inte av just dessa enkla saker, och den lärare som inte förstår nödvändigheten av att lära autistiska barn också till synes självklara saker blir otalig och irriterad. Det är omöjligt att säga om dessa svårigheter beror på motorisk klumpighet eller på en oförmåga att förstå, men båda tycks höra samman. Dessutom är dessa barn särskilt känsliga för personliga krav, och det är därför oändligt mycket lättare att fånga deras intresse genom att närma sig dem på ett mer intellektuellt plan. Därför är det inte förvånande att autistiska barn reagerar med negativism och elakhet inför till synes triviala och självklara krav, och det är ofta här som de allvarligaste konflikterna uppstår.

Hur ska man då ta itu med dessa svårigheter? Från den första fallbeskrivningen har vi redan lärt oss att man når bäst resultat om man "stänger av" sina känslor och intar en opersonlig och objektiv hållning. I fallet med Harro, som var mer begåvad och hade en mindre allvarlig störning, fann vi en metod som vi tror kan fungera när det gäller barn som har en gravare form av autism. Pojken tycktes medgörligare om en uppmaning inte riktades direkt till honom utan formulerades på ett mycket allmänt och opersonligt sätt, som en *objektiv lag* som varken läraren eller barnet kunde ställa sig över, t.ex.: "Man gör alltid så och så...", "Nu måste alla...", "En förständig pojke gör alltid..."

En annan viktig iakttagelse är följande: Normala barn tillägnar sig nödvändiga sociala vanor utan att vara medvetet uppmärksamma på detta, de lär sig instinktivt. Det är detta instinktiva förhållningssätt som är stört hos autistiska barn. Grovt uttryckt skulle man kunna säga att dessa individer är intelligenta automater. Den sociala anpassningen måste ske via deras intellekt. Faktum är att de måste lära sig allting via intellektet. (29) Man måste förklara allt i minsta detalj - något som hade visat på dåligt pedagogiskt omdöme om det hade gällt normala barn. Autistiska barn måste lära sig de enkla vardagssysslorna lika systematiskt som om det hade varit fråga om en hemläxa.

I en del fall, där barnen dock var äldre än Harro, var det möjligt att uppnå en relativt smidig anpassning genom att upprätta ett exakt tidsschema där alla dagliga göromål och uppgifter - allt ifrån uppstigandet vid en bestämd tidpunkt - beskrevs i detalj. När dessa barn lämnade sjukhuset fick de med sig ett tidsschema. Detta schema gjordes naturligtvis upp i samråd med föräldrarna och anpassades till de olika familjernas individuella behov. Barnen uppmanades att lämna en redogörelse för hur noggrant de följde tidsschemat, ibland genom att föra dagbok. De upplevde att de var tvungna att följa denna "objektivitetslag". Många av dem är så pedantiska att det gränsar till

tvångsmässighet, och därför kunde vi dra nytta av detta i syfte att uppnå en bättre anpassningsförmåga.

Även i Harros fall använde vi denna metod, vilket ledde till att också han fick lättare att anpassa sig, men det skedde inte utan svårigheter. Det var helt uppenbart att han anpassade sig allt bättre till de krav som ställdes i gruppundervisningen. Flera månader efter det att han hade lämnat avdelningen, fick vi veta att det gick mycket bättre för honom i skolan. Tyvärr har vi inte hört av honom sedan dess, vilket förmodligen beror på att föräldrarna har flyttat.

De svårigheter dessa barn har när det gäller den instinktiva anpassningen kan med andra ord endast delvis kompenseras genom en intellektualiserande arbetsmetod. Ju större intellektuell förmåga, desto bättre blir resultaten av denna metod. Men vi får inte glömma att man inte enbart finner den autistiska personlighetstypen hos dem som är intellektuellt begåvade, utan den förekommer också hos mindre begåvade barn och hos barn som är gravt mentalt retarderade. (30) Det är uppenbart att det i det senare fallet är mycket svårare att uppnå en acceptabel anpassningsförmåga. Som exempel följer här ytterligare en fallbeskrivning.

ERNST K.

Denne sju och ett halvt år gamle pojke remitterades också till oss av skolan på grund av allvarliga disciplin- och inlärningsproblem.

Följande uppgifter som hämtats ur anamnesen förtjänar att nämnas: Förlossning och fysisk utveckling var normal. Ernst var enda barnet. Hans tal var något försenat (de första orden uttalades vid ett och halvt års ålder). Det rapporterades att pojken under en lång tid hade lidit av i talsvårigheter (stamning), men nu var hans tal utomordentligt bra och han talade som "en vuxen".

Det framgick att han varit mycket besvärlig som liten och att han inte tagit någon hänsyn till vare sig sin eftergivna mor eller sin stränge far. Han sadades vara oförmögen att anpassa sig efter vardagens krav. Modern var övertygad om att förklaringen till att han hade större svårigheter än andra barn stod att finna i att han var så opraktisk och fumlig. Han behövde t.ex. fortfarande hjälp med att klä sig, därför att han dels kunde hålla på i evigheter, dels hela tiden gjorde fel. Det var inte förrän helt nyligen som han lärt sig att äta själv, men han sölade fortfarande ner sig. Modern berättade också att han då och då kunde vara både elak och olydig och vägrade att göra som han blev tillsagd.

Han lyckades aldrig komma överens med andra barn. Det var omöjligt att gå till leparken med honom, eftersom han omedelbart hamnade i slagsmål. Uppenbarligen slog han de andra barnen eller okvädade dem urskillningslöst. Detta var något som hade blivit ett allt större problem sedan han börjat skolan. Han var som ett rött skynke för klassen och blev skoningslöst retad. Men istället för att hålla sig undan ställde han hela tiden till med bråk. Han kunde t.ex. nypa eller kittla andra barn eller börja sticka dem med sin penna. Han tyckte om att berätta fantastiska historier, i vilka

han alltid spelade hjälterollen. Han kunde berätta för sin mor hur läraren berömt honom inför klassen eller liknande historier. (31)

Av remissen framgick det att det var svårt att avgöra hur begåvad han var. Innan han börjat skolan hade alla varit övertygade om att han skulle lyckas mycket bra, eftersom han alltid fällde intelligenta kommentarer och gjorde originella iakttagelser. Dessutom hade han på egen hand lärt sig att räkna till tjugo och kunde delar av alfabetet. Men i skolan miss-lyckades han kapitalt. Han hade med nöd och näppe lyckats bli uppflyttad från första klass (på felaktiga grunder, som vi senare fick anledning att konstatera), men nu i andra klass var hans prestationer enligt läraren inte tillräckligt goda. Istället för att lyssna på läraren och svara när han blev tillfrågad, satte han igång med sina eviga diskussioner om hur han t.ex. skulle hålla pennan.

Enligt remissen hade han en benägenhet att ständigt hamna i gräl och läxa upp alla i sin omgivning. Han var "mycket petig", vissa saker måste alltid finnas på rätt plats, och vissa procedurer måste alltid utföras på samma sätt, annars ställde han till med ett stort uppträde. (32) Det finns en intressant motsägelse här: i vissa avseenden var han ytterst slarvig och kunde inte lära sig att utföra saker och ting i en viss ordning, men i andra sammanhang var han pedantisk, på gränsen till tvångsmässig.

Familjeanamnes

Fadern sades vara mycket överspänd och retlig. Han arbetade som skraddarbiträde. Trots att vår bekantskap med pojken varade i många år, hade vi bara träffat fadern en enda gång. Han var ett verkligt original och en ensamvarg. Modern ville inte gärna diskutera förhållandena i hemmet. Med tanke på hennes makes särpräglade personlighet var det emellertid uppenbart att hon inte kunde ha varit särskilt lycklig.

Modern var en mycket intelligent och synnerligen trevlig kvinna vars liv inte var så enkelt. Hon klagade över oro och återkommande huvudvärk och var dessutom mycket känslig. Hon fann det svårt att förlika sig med det faktum att hennes son, som uppenbarligen var hennes enda intresse här i livet, var ett sådant egenartat barn och klarade sig så dåligt i skolan. Hon försökte ständigt ta hans parti mot skolledningen och kämpade desperat för att förhindra att han flyttades till en särskola.

De övriga familjemedlemmarna sades inte ha några särskilda egenheter, en upplysning som lämnades med vissa förbehåll.

Utseende och beteende

Ernst var lång (tolv centimeter över medellängd), mycket smal och finlemmad. Han hade dålig hållning och hans axlar sluttade. Hans ansikte, som var vackert med fint mejslade drag, vanpryddes endast av hans stora, utstående och något missformade öron. Han var synnerligen vasolabil, vilket yttrade sig i att det uppträdde skarpt markerade röda fläckar i ansiktet och stora svettpärlor på näsryggen när han blev upprörd eller generad.

Aven han hade den mycket karakteristiska blicken - frånvarande och utan fokus. Ögonen tycktes inte registrera någonting och blicken var riktad ut i tomma intet. Det var huvudsakligen av denna anledning som pojken såg ut som om han var "fallen från skyarna". Också hans röst överensstämde med detta intryck. Den var gäll, lätt nasal och utdragen, på sätt och vis påminnande om en degenererad aristokrat (t.ex. den odödlige Graf Bobby). (33)

Det var inte bara rösten utan också hans tal som gav det karikatyrmässiga intrycket. Ernst talade oavbrutet, utan att ha blivit tillfrågad. Allt han gjorde åtföljdes av omständliga förklaringar. Han motiverade ständigt varför han utförde en viss uppgift på ett visst sätt. Han var tvungen att genast berätta för andra om allt som hade råkat fånga hans uppmärksamhet, oavsett om det var relevant i sammanhanget eller ej. En del av dessa "utvikningar" var ganska anmärkningsvärda, inte bara i den meningen att de var mycket mogna i fråga om diktion, utan också därför att de avslöjade en god observationsförmåga.

Som en kontrast till detta var hans praktiska färdigheter mycket bristfälliga. Han klarade inte av den enklaste uppgift. Han kunde återge varenda liten detalj av allt han gjorde när han steg upp och klädde sig på morgonen, men faktum är att han alltid glömde bort eller blandade ihop saker och ting. Även om han i teorin visste precis hur han skulle gå till väga, var hans oförmåga på det praktiska planet bara alltför uppenbar.

I gruppundervisningen, där det gällde att utföra gemensamma uppgifter, var han fullständigt omöjlig, särskilt under gymnastiklektionerna. Ernst avvek alltid från de andra i gruppen, vilket inte enbart berodde på att han var klumpig i motoriskt avseende utan framför allt på att han inte hade det minsta begrepp om sådana frågor som disciplin eller krav. Han kunde bli mycket störande när han klagade eller kände sig sårad, eller vid de tillfällen då han obekymrat pratade på: "O ja, det har jag redan fattat, det vet jag redan."

Under hela sin vistelse på kliniken förblev han en främling och gick omkring bland de andra barnen utan att någonsin på allvar delta i deras lekar. På sin höjd kunde han skälla ut någon av dem eller plötsligt påbörja ett ursinnigt slagsmål - antingen utan någon synbar orsak eller också därför att någon hade retat honom. Han var naturligtvis ett tacksamt mål för de andra barnen, ja, hela hans uppenbarelse provocerade andra att reta honom. Han var en synnerligen elak pojke, som i hemlighet knuffade och nöp de andra barnen och saboterade deras lekar. När de yngre barnen eller läraren blev upprörda över detta, sporrades han bara att fortsätta med sina trakasserier.

Han gjorde livet besvärligt för sig själv genom sin tafatthet och sin eviga tvehägsenhet. Om någonting inte blev exakt som han hade tänkt sig eller skilde sig från vad han var van vid, blev han upprörd och förvirrad och kunde bryta ut i långa tirader. Vid dessa tillfällen var det nästan omöjligt för läraren att få stopp på honom. Han plågade också sig själv med sitt tvångsmässiga pedanteri. Han hade t.ex. önskat sig en tröja i julklapp, men eftersom denna önskan inte gick att uppfylla fick

han en mycket fin skjorta och några leksaker istället. Han var otröstlig över denna "inkorrekt" . Han tittade inte ens åt de andra presenterna och var olycklig under hela julhelgen. (34)

Intelligens- och kunskapstest

Även om Ernsts kommentarer ibland kunde vara mycket välfunna, skvallrade hela hans beteende om en så gravt störd anpassningsförmåga att vi inte hade några förväntningar om att han skulle lyckas bra i ett IQ-test. Och detta visade sig verkligen vara fallet.

Ernsts koncentrationsförmåga var mycket bristfällig. Detta berodde inte på att omgivningen distraherade honom (passiv uppmärksamhet) utan på att hans aktiva uppmärksamhet var störd. Något som var mycket typiskt under testen var att han antingen verkade vara helt frånvarande eller tycktes som fallen från skyarna. Det var uppenbart att han inte var mottaglig för de instruktioner som gavs och inte hade den minsta aning om hur han skulle svara på de flesta testfrågorna. Därför lyckades han endast få mycket bristfälliga resultat, trots att vi med blickar och ord försökte få honom att koncentrera sig på uppgiften.

Resultaten från likhetstestet är även i detta fall mycket karakteristiska. Här följer några exempel:

FLUGA/FJÄRIL "Flugan har vingar som glas. Av fjärilens vingar kan man göra silke (han syftar antagligen på den silkesskimrande lystern). De är färggranna. Fjärilen, han går in när det blir kallt och på våren blir han en larv och sedan en fjäril igen, först blir han en puppa som är alldeles silvrig." Sedan fortsatte han att berätta om något som hänt honom, om malar i hans rum och maskar i soppan, vilket inte hade någonting med frågan att göra.

FLOD/SJÖ "I floden flyter vattnet och i sjön står det still, och ovanpå finns det grönt grums."

TRÄ/GLAS "Glas går lättare sönder och trä gör det inte. Glas är en massa, trä är saftigt och fuktigt. Det har märm i mitten. Trä brinner till aska, glas tänjer ut sig och sedan smälter det."

TRAPPA/STEGE "Stegen lutar så här, och trapporna går så här, och där uppe så här (han tecknar trappsteg i luften). Trappan har liksom en yta som man kan kliva på, stegen har pinnar."

BARN/DVÄRG "Dvärgen är liten, barnet stort. Dvärgen ser helt annorlunda ut. Den har en spetsig hatt, men den här är röd. Barnet har en hätta."

Återigen kunde vi notera de säregna tecknen på "autistisk intelligens". Resultaten blev bäst då han gav spontana svar och sämst när han tvingades återge inlärt material eller utföra något enligt givna instruktioner. Hans kunskaper om världen emanerade huvudsakligen från hans egna erfarenheter och inte från det han lärt sig av andra. Det är naturligtvis detta som gör att man ofta uppfattar autistiska individers prestationer som originella och fascinerande. Hos de mindre begåvade och betydligt mer störda barnen är däremot svaren snarare avvikande än originella. De

kunskapsfragment som de slumpmässigt tillägnar sig genom egna erfarenheter är ofta oanvändbara.

På samma sätt förhåller det sig också med deras språk. När det gäller de mer gynnsamma fallen stöter vi ofta på synnerligen välfunna och originella formuleringar. I de mindre gynnsamma fallen tenderar emellertid uttrycken att vara neologismer och är oftast svärbegripliga snarare än snarare än fascinerande.

I Ernst K:s fall övervägde de negativa aspekterna, speciellt om vi betänker att han var drygt ett halvt år äldre än Harro L. Hans resultat på likhetstestet var utan jämförelse de bästa i hela testet och visade därigenom på hans förmåga till självständiga observationer och upplevelser. I de andra testen, speciellt kunskapstestet, kunde vi se den negativa sidan av "autistisk intelligens". Om någon endast kan tillägna sig kunskaper på sitt eget sätt och om han endast kan vara "sitt eget själv" snarare än att känna sig som en integrerad del av världen - dvs. om han inte konstant interagerar med omvärlden - då är han *oförmögen att lära sig*. Han kan inte tillvarata de allmänna kunskaper och färdigheter som andra erbjuder honom. Han är också oförmögen att utveckla "automatiska program" genom övning och rutiner.

Alla autistiska individer har därför sina egna karakteristiska svårigheter när det gäller automatisering. De mest begåvade kan till slut övervinna sina svårigheter med hjälp av sin intellektuella förmåga. De mer störda misslyckas i skolan i mycket högre grad än vad man skulle kunna förvänta sig med utgångspunkt från deras formellt testade intelligens. Ernst hör till dessa ogynnsamma fall. Hans prestationer var undermåliga i samtliga ämnen. Räkning kunde han bara klara av om han hela tiden fick konkreta instruktioner. Han kunde visserligen räkna på fingrarna med viss skicklighet och relativt snabbt, och därför kunde han ibland framstå som mer kompetent än han egentligen var. Han läste mycket långsamt. Han förväxlade ofta bokstäver och kunde bara med yttersta svårighet sätta samman bokstäver till ord. Hans läsförståelse var möjligen något bättre.

Den mest påfallande bristen gällde välskrivning. I likhet med de flesta autistiska individer hade denne motoriskt klumpige pojke en förfärlig handstil. Pennan löd honom inte, den fastnade och sprätte: han gjorde rättelser utan att bry sig om hur det såg ut och skrev helt enkelt nya bokstäver ovanpå de gamla; han strök över orden, och bokstäverna varierade i storlek. Men detta var emellertid inte det värsta. Till och med när han skrev av en text - när han med största ansträngning plitade ner bokstav efter bokstav - gjorde han många stafvel. Vid diktamen var det nästan omöjligt att lista ut vad orden skulle föreställa: bokstäver utelämnades, skrevs in i efterhand eller hamnade i fel ordning, medan en del inte alls gick att känna igen.

Med utgångspunkt från hans resultat var det svårt att förstå hur pojken kunde ha flyttats upp till en högre klass efter det första året i skolan. Anledningen till detta kan man förmodligen finna i hans vana att ständigt ställa frågor och diskutera saker och ting på ett sätt som ibland verkade ganska begåvat. Därför kan man säga att hans svårigheter i viss mån var maskerade.

Det är lätt att föreställa sig att en lärare kan ha betraktat pojkens sätt att tala som ett tecken på osedvanlig intelligens och utifrån detta försökt bortförklara de dåliga resultaten. Läraren kan ha hänvisat problemen till koncentrationssvårigheter och även haft i åtanke att han efter bara ett år inte haft tillfälle att lära känna sin elev tillräckligt väl, och av den anledningen naturligtvis haft anledning att hoppas på en förbättring.

Redan under intelligenstesten stod det klart att pojkens stavningssvårigheter huvudsakligen orsakades av hans oförmåga att dela upp orden i bokstäver. Han var oförmögen att förstå ordens uppbyggnad med avseende på deras skilda beståndsdelar. (35) Vi gjorde därför ett experiment och använde oss av helordsmetoden istället för ljudmetoden när vi undervisade honom. Men när han skulle läsa och skriva orden enligt denna metod visade sig även detta vara ett extremt långsamt och omständligt sätt.

Förutom hans specifika inlärningsproblem måste man naturligtvis också ta hänsyn till hans allmänna inlärningssvårigheter, vilka var ett resultat av den kontaktstörning han led av. Men trots detta kunde vi konstatera att pojken gjorde vissa framsteg. Lärarens engagemang visste inga gränser. Naturligtvis var det nödvändigt att ge Ernst individuell undervisning, eftersom det hade varit omöjligt att få honom att koncentrera sig i en större grupp.

Det var uppenbart att pojken inte skulle kunna utvecklas tillfredsställande i en normal skola, och att det var oundvikligt med en förflyttning till en särskola. Men eftersom modern ansåg att en sådan förflyttning skulle innebära en degradering av pojken, försökte vi återigen placera honom i en normal skola. Idag, två år senare, går han i tredje klass i särskolan och hör sannerligen inte till de bästa eleverna. I själva verket upplever han skolan som mycket svårare än den typiske särskoleeleven, som visserligen har svårigheter med abstrakt tänkande men som utan problem kan klara av de praktiska göromålen i vardagslivet.

Det var ingen lätt uppgift att avgöra huruvida Ernst var begåvad eller mentalt retarderad, men det finns ett stort antal människor som otvivelaktigt är mentalt retarderade och som uppvisar de karakteristiska och otvetydiga kännetecknen på autistisk psykopati: en kontaktstörning med de typiska uttrycksmässiga särdragen med avseende på blicken, rösten, mimiken, gestiken och motoriken, disciplinnsvårigheterna, elakheten, pedanteriet och stereotypierna, personlighetens robotliknande framtoning, oförmågan att inhämta kunskaper (att tillägna sig automatiska program) jämte relativt goda spontana prestationer. I själva verket är de brister som här nämnts än mer slående hos den mentalt retarderade autistiska individen, eftersom det i dessa fall saknas en motvikt i övriga normala funktioner. (36)

Inom en relativt stor population av polikliniska patienter är sådana fall inte särskilt sällsynta, och de kan med lätthet identifieras av den erfarna klinikern. Alla som är bekanta med sådana fall kommer genast att tänka på den anmärkningsvärda likheten med personlighetsstörningar som har organiska orsaker, dvs. störningar som otvivelaktigt är orsakade av en hjärnskada, som i sin tur

möjligtvis beror på en förlossningsskada eller encefalit i tidig ålder. Båda dessa kliniska fenomen resulterar i samma störningar - oavsett om de manifesterar sig i patologisk-anatomiska störningar eller funktionsstörningar.

Framför allt är det de karakteristiska stereotypierna som är vanligt förekommande hos såväl det autistiska barnet som det retarderade barnet med hjärnskada, t.ex. hoppandet, det rastlösa fingrandet, roterandet, snurrandet av föremål (ofta med förbluffande skicklighet) eller det rytmiska gungandet (av t.ex. överkroppen). Hos båda grupperna finner vi en primitiv ondskefullhet som även hos den gravt retarderade individen ofta ger intryck av att vara beräknande, eftersom dessa barn tycks känna på sig vad som är absolut värst att göra i den aktuella situationen. Faktum är att föräldrar ofta är övertygade om att denna förmåga är ett tecken på deras barns intelligens. Husets vattenkranar är ett särskilt populärt mål för rackartyg (och man kan verkligen ställa till med mycket där!), men det är minst lika populärt att kasta ut saker genom fönstret, även om de endast är öppna för ett kort ögonblick.

Även den instinktiva aggressiviteten är typisk för båda de kliniska grupperna. Denna kan ta sig uttryck genom att de nyper, biter och klöser andra. Patienter med hjärnskador utmärker sig ofta genom ett mycket skickligt spottande, särskilt i de fall då en kraftigt ökad salivavsöndring ger dem extra mycket material! Kort sagt, den kontaktstörning vi redan har beskrivit hos autistiska barn, med dess karakteristiska kännetecken, kan också observeras i en mycket snarlik form hos många postencefalitiska fall.

Det är ofta svårt att diagnostiskt avgöra huruvida det i sådana fall handlar om en konstitutionell störning (dvs. autistisk psykopati), eller om det är en följd av förvärvad hjärnskada. Viktiga faktorer att överväga är familjeanamnes, förlossningsförlopp, förekomst av hög feber med yrsel, sömnlighet, kräkningar, akuta krampanfall och andra neurologiska symtom. Bland dessa återfinns tecken eller indikationer på spastisk pares som t.ex. dysartri, stamning, ögonmuskelsymtom, strabism, vegetativa tecken som ökad salivavsöndring (enligt vår erfarenhet så gott som alltid förekommande i fall med hjärnskada), ökad ögonglans (som tillsammans med en del andra svårdefinierbara kännetecken utgör grunden för den "encefalitiska blicken") och kraftig svettning.

Dessutom förekommer endokrina störningar, i synnerhet sjuklig fetma. Man tror alltmer på att endokrina störningar orsakas av primära hjärndysfunktioner, framför allt störningar i hypofysen. Med endokrina störningar följer vissa trofiska störningar, t.ex. extrem böjlighet i lederna, speciellt i fingerlederna, eller så kan mittpartiet av ansiktet bli särskilt framträdande. Käken kan förstoras och bli grov, och tandköttet kan bli hypertrofiskt. Dessa kännetecken blir desto mer iögonfallande när de uppträder hos barn som tidigare varit älvlikt vackra och som tre, fyra eller fem år efter encefaliten får ett svårt vanställt ansikte. Som exempel följer här i korthet ytterligare en fallbeskrivning.

HELLMUTH L.

Hellmuth var föräldrarnas fjärde barn och föddes sju år efter det tredje barnet, då modern var 41 år gammal. Föräldrarna uppvisade själva inga tecken på att vara avvikande. Hellmuth hade allvarlig asfyxi vid förlossningen och det krävdes många återupplivningsförsök för att rädda honom. Strax efter födseln drabbades han av krampanfall, vilka återkom två gånger inom de närmast följande dagarna men sedan upphörde. Hans utveckling var försenad och han började gå och tala mot slutet av sitt andra levnadsår. Hans tal utvecklades relativt snabbt, och redan som liten talade han "som en vuxen".

Han hade alltid varit abnormt fet, trots att han stod på en sträng, läkarkontrollerad diet. Han gick upp i vikt utan att ha någon nämnvärd aptit. När vi träffade honom för sex år sedan var han elva år och hade redan då utvecklat tydliga "bröst och höfter". När vi nyligen såg honom igen hade detta inte förändrats. Han led av bilateral kryptorkism (han hade masturberat en hel del under det senaste året). Pojken hade ända sedan barndomen behandlats med hormonpreparat, framför allt tymus- och hypofyspreparat, vilka inte haft någon effekt på hans tillstånd. Han var extremt rörlig i lederna - när man skakade hand med honom kändes det som om han var gjord av gummi och inte hade några ben i kroppen. Han var kobent och led av plattfot. Han hade en avsevärt ökad salivavsöndring - när han talade kunde man höra saliven bubbla i hans mun.

Hans utseende var groteskt. Högst upp på den massiva kroppen, ovanför det stora ansiktet med de slappa kinderna, återfanns en minimal hjässa. Man skulle nästan kunna tro att han led av mikrocefali. Han hade små, tättsittande ögon. Hans blick var tom och frånvarande, men ibland blixtrade den till av elakhet. Som man kunde förvänta sig av hans utseende var han ovanligt klumpig. Han såg ut som en förstenad jätte där han stod mitt i en grupp av lekande barn. Han kunde omöjligtvis fånga en boll, även om man försökte göra det så lätt för honom som möjligt. Hans rörelser när han försökte fånga och kasta bollen gav honom ett ytterst komiskt utseende, och den orubbligt värdiga minen han hade vid dessa tillfällen gjorde det hela än mer löjeväckande. Det berättades att han redan som liten var klumpig i alla praktiska göromål, och så förhåller det sig allt sedan dess.

När man hörde pojken tala, överraskades man av hur klok han lät. Även då behöll han sin orubbliga värdighet, och han talade långsamt, nästan som på vers, till synes full av insikt och överlägsenhet. Han använde ofta ovanliga ord, ibland poetiska och ibland i säregna kombinationer. Detta stämde överens med det intresse för poesi som hans mor berättat om. Han hade uppenbarligen ingen känsla för det faktum att han egentligen inte passade in i denna värld. Annars skulle han inte ha uppträtt på ett så besynnerligt självbelåtet sätt, speciellt inte inför de andra barnen. Det var därför knappast förvånande att de ständigt kastade glåpord efter honom och förföljde honom på gatan. Naturligtvis kunde han aldrig göra någonting åt sina flyfotade plågoandar och blev allt mer löjeväckande i sitt hjälplösa raseri. Detta var anledningen till att modern lät honom få privatundervisning under de senare skolåren. Förvånansvärt nog lyckades han klara sig igenom femte klass i skolan.

Hans skolkunskaper var mycket ojämna. Han var mycket duktig på rättstavning och gjorde aldrig några misstag. Även hans handstil var till fullest. Å andra sidan var han mycket dålig på matematik, inte bara när det gällde vanliga sifferberäkningar, utan också när problemen presenterades verbalt. Graden av hans handikapp och hans okunnighet om världsliga ting framstod tydligast när man ställde enkla frågor om det praktiska vardagslivet. Inom detta område misslyckades han kapitalt och gav intetsägande och högravande svar. Modern hade alldeles rätt när hon sa att han alltid verkade befinna sig i en "annan värld". Detta hindrade honom emellertid inte från att ofta vara mycket elak mot de människor han levde tillsammans med och mot andra barn. Han tyckte också om att gömma eller förstöra saker, framför allt när han var mindre. Det berättades att Hellmuth hade varit pedantisk ända från det han var mycket liten och att han t.ex. kunde ställa till med ett uppträde så snart en sak inte fanns på exakt samma ställe som han var van vid. Pojken sades ha speciella ritualer för allt han företog sig. Han var särskilt noggrann med sina kläder och tolererade inte minsta fläck på dem. Han tvättade sina händer ständigt och jämt och var oerhört observant på sin kropp och dess funktioner. Pojken tyranniserade hemmet med sitt pedanteri och han var i största allmänhet mycket besvärlig att ha att göra med. (37)

Beskrivningen påminner i många avseenden om de tidigare fallen. Hellmuth var en "autistisk automat", han var opraktisk och hans instinkter var störda. Hans relationer till omvärlden var starkt begränsade. Han saknade nära relationer med andra människor, han var ytterst pedantisk och uppvisade också ett ondskefullt beteende.

I Hellmuths fall fanns det klara indikationer på att hans autism hade förorsakats av en hjärnskada vid födseln. Hans medicinska anamnes - asfyxi, krampanfall, endokrina störningar, kraftig salivavsöndring, neurologiskt betingad apraxi - pekade tydligt på en organisk orsak.

Utifrån detta kan vi således dra den preliminära slutsatsen att det finns fall där en organisk störning kan resultera i en bild som på ett flertal viktiga punkter är mycket snarlik den bild som vi återfinner vid "autistisk personlighetsstörning" med konstitutionellt ursprung. (38)

DEN KLINISKA BILDEN VID AUTISTISK PSYKOPATI

Istället för att i detalj beskriva ytterligare fall ska vi här försöka definiera de karakteristiska särdrag som de autistiska barnen har gemensamt. Den information vi grundar oss på har hämtats från samtliga fall vi behandlat. Vi finner dock inte samtliga drag hos samtliga individer, vilket man inte kan förvänta sig av ett typologiskt kategoriseringssystem. Men trots detta upphör de som är bekanta med den här typen av barn inte att förvånas över samstämmigheten i de enskilda detaljerna. Den autistiska personlighetstypen är mycket distinkt, trots stora individuella skillnader. Vi skulle ha misslyckats med vår metod om vi hade bortsett från skillnaderna och låtit varje barns unika personlighet försvinna bakom en alltför snäv typologisk definition. Autistiska individer skiljer sig inte bara från varandra genom graden av kontaktstörning och graden av intellektuell förmåga utan också genom sina respektive personligheter och specialintressen, vilka ofta är synnerligen mångskiftande och originella.

En viktig aspekt som klargör att den autistiska personlighetstypen utgör en naturlig enhetlig kategori är att den *förblir oförändrad*. Redan från det andra levnadsåret kan vi finna de karakteristiska kännetecknen, vilka förblir omiskännliga och oföränderliga genom hela livet. (39) Naturligtvis utvecklas barnets intelligens och personlighet, och under utvecklingens gång blir vissa karaktärsdrag mer eller mindre framträdande, vilket innebär att de problem som uppstår förändras avsevärt.

Trots detta förblir de viktigaste aspekterna av problemet oförändrade. Allt ifrån den tidiga barndomen finner vi svårigheterna med att lära sig enkla praktiska färdigheter och problemen med den sociala anpassningen. Dessa svårigheter har sitt ursprung i samma störning som i skolåldern orsakar inlärnings- och disciplinsvårigheter, vilka senare orsakar problem i arbetslivet och leder till störningar i prestationsförmågan och som i vuxenlivet orsakar sociala och äktenskapliga konflikter. Förutom den distinkta symtombilden är det oföränderligheten som gör autism till en lätt igenkännbar diagnostisk enhet. När man en gång har lärt sig att identifiera en autistisk individ, kan man omedelbart urskilja sådana barn. De känns igen tack vare små detaljer, t.ex. det sätt på vilket de första gången kommer in i konsultationsrummet, genom deras beteende under de första minuterna och genom de första orden de uttalar. (40)

Utseende och uttrycksförmågor

Autistiska barn förlorar mycket tidigt sina spädbarnsdrag. Istället för ett knubbigt, mjukt ansikte utan karaktär har de mycket särpräglade och finnejslade drag. De kan se i det närmaste aristokratiska ut, möjligtvis något degenererade. Det är deras tidiga tankfullhet som har format deras anletsdrag. Den rynkade pannan avslöjar den inåtvända grubblaren. (41)

Den karakteristiska egenartade blicken finns alltid där. Det är inte bara poeter som är medvetna om att ögonen är själens spegel. Från den tidpunkt då ett spädbarn verkligen börjar "se", dvs. från den tredje månaden - och långt innan det kan uttrycka sig verbalt - grundar sig barnets sociala relationer huvudsakligen på ögonkontakt. (42) Tänk på hur det lilla barnet slukar omvärlden med sina ögon! Med ögonen griper han tag i tingen och uttrycker sina känslor på ett avsevärt mer ohämmat sätt än den vuxne, som lärt sig att distansera sig och dölja sina känslor. Hos de barn som diskuteras här finns det emellertid en fundamental skillnad. Det händer nästan aldrig att deras blick tydligt fixeras på ett speciellt ting eller en speciell person som ett tecken på vaken uppmärksamhet och levande kontakt. (43) Man kan aldrig vara säker på om deras blick är riktad i fjärran eller om den söker sig inåt, precis som man aldrig kan veta vad barnen för ögonblicket är upptagna av eller vad som pågår inom dem. Störningen blir än mer tydlig när de samtalat med andra människor. Blickarna möts inte på det sätt som annars är fallet när samtalets gemenskap etableras. När vi talar med andra människor "svarar" vi inte bara med ord utan också med blicken, tonfallet, ansiktsuttrycken och gesterna. En stor del av våra sociala relationer bygger på ögonkontakt, men det autistiska barnet har inget intresse av sådana relationer och bryr sig därför i allmänhet inte om att se på den person som talar. Blicken glider förbi eller fästs i bästa fall helt kort

på den andra personen. Faktum är att autistiska barn aldrig fixerar sin blick på någonting över huvud taget utan verkar snarare uppfatta omvärlden med den perifera delen av synfältet. I vissa fall är det helt klart att de uppfattar och bearbetar en förvånansvärt stor del av vad som pågår i deras omvärld. Det finns dock ett tillfälle då dessa barns blick blir ytterst uttrycksfull: när de har beslutat sig för att göra någonting elakt - då lyser deras ögon plötsligt upp och innan man vet ordet av har de ställt till med något.

Av vad som ovan sagts är det knappast förvånande att autistiska barn har en mycket sparsam mimik och gestik. I en normal interaktion mellan två personer är de oförmögna att agera på ett adekvat sätt gentemot sin samtalspartner och har följaktligen inget behov av att kommunicera med hjälp av ansiktsuttryck. Ibland har de en spänd, orolig blick. När de å andra sidan talar med andra är deras ansikte mestadels livlöst och likgiltigt, vilket stämmer väl överens med den tomma, frånvarande blicken. Även andra uttrycksfunktioner, dvs. gester, förekommer sparsamt. Men det hindrar inte att barnen ständigt kan befinna sig i rörelse - deras rörelser är dock för det mesta stereotypa och saknar kommunikativt värde (44)

Förutom blicken är språket vårt viktigaste uttrycksmedel. (45) Som framgick av vårt första fall, Fritz V., är språket lika viktigt för de mellanmännsliga relationerna som för att förmedla objektiv information. Affekter kan t.ex. uttryckas direkt genom språket. Vi kan av tonfallet sluta oss till i vilket förhållande människor står till varandra, t.ex. vem som är överordnad respektive underlydande, och huruvida de känner sympati eller antipati för varandra - detta trots ordens ofta vilseledande innehåll. Det är denna aspekt av språket som avslöjar vad någon egentligen tänker, och det är på detta sätt den uppmärksamme lyssnaren kan genomskåda talarens dolda avsikter. Han kan med utgångspunkt från talarens sätt att uttrycka sig avgöra vad som är sant eller falskt, vad som är "en ljudande malm eller en klingande cymbal", vad som är tomma ord eller uppriktigt menat.

Det är omöjligt att räkna upp allt som kan avslöjas i talet genom röstvolym, tonhöjd och rytm eftersom dessa aspekter är lika mångskiftande som den mänskliga naturen. Många av dessa kvaliteter kan emellertid inte förstås intellektuellt utan bara upplevas intuitivt. (46) Det är knappast förvånande att människor med kontaktstörningar har bristfälliga kontaktskapande uttrycksfunktioner. Lyssnar man noggrant, finner man alltid denna typ av störningar i autistiska individers sätt att uttrycka sig, och därför är det från diagnostisk synpunkt viktigt att uppmärksamma dessa avvikelser. Avvikelserna skiljer sig naturligtvis från fall till fall. Ibland är rösten dämpad och avlägsen, ibland låter den förfinad och nasal, men den kan också vara obehagligt gäll och skärande. I andra fall är rösten monotont nynnande och sjunker inte ens i slutet av mening. Ibland har talet överdriven modulation och låter som högtravande vers. Men trots alla dessa variationer finns det en gemensam nämnare: språket känns onaturligt, ofta som en karikatyr, vilket väcker löje hos den oinitierade lyssnaren. Något som också är värt att nämna är att det autistiska språket inte riktar sig till mottagaren utan snarare tycks vara riktat ut i tomma luften. Det är precis som med den autistiska blicken, som istället för att söka sig till motpartens ögon glider förbi honom.

I en vidare mening måste också ordvalet betraktas som en av språkets uttrycksfunktioner. Detta kommer att klargöras i följande avsnitt.

”Autistisk intelligens”

De färdigheter ett barn tillägnat sig växer fram ur spänningen mellan två motsatta poler; den ena utgörs av spontant skapande, den andra av imiterandet av de vuxnas kunskaper och färdigheter. Det måste finnas en jämvikt mellan dessa poler om de uppnådda färdigheterna ska ha något värde. När det självständiga tänkandet saknas blir de förvärvade kunskaperna ingenting annat än ett tomt skal: det inlärdas blir knappast mer än en ytlig och mekanisk kopia. När det gäller autistisk intelligens är förhållandet det rakt motsatta. Autistiska barn *har* förmågan att tänka självständigt. De kan i själva verket *endast* tänka självständigt, och för dem utgör den mekaniska inläringen ett problem. De saknar helt enkelt förutsättningar för att assimilera och tillägna sig en vuxen människas kunskaper. På samma sätt som en persons goda och dåliga sidor är oupplösligt förenade, är den autistiska individens speciella färdigheter och svårigheter oskiljaktigt sammanvävda.

Detta blir än tydligare när vi studerar det autistiska barnets språk. Dessa barn, särskilt de intellektuellt begåvade bland dem, har ett synnerligen kreativt förhållande till språket. De har förmågan att språkligt uttrycka sina egna upplevelser på ett självständigt sätt. Detta framgår av deras originella ordval, vilket framstår som betydligt mer avancerat än vad man skulle kunna förvänta sig av dem. Det framgår också av deras användande av nybildade eller delvis omkonstruerade uttryck, som ofta kan vara synnerligen träffande och skarpsinniga men naturligtvis också svårfattliga. (47)

I detta sammanhang är det värt att påpeka att alla småbarn har ett spontant förhållande till ord och kan skapa nya och synnerligen träffande uttryck. Det är detta som är charmen med barnspråk. Efter småbarnsstadiet är det dock enligt våra erfarenheter endast hos autistiska barn man finner ett sådant språk. Som ett exempel kan vi nämna den knappt sjuårige autistiske pojke som definierade skillnaden mellan trappa och steg så här: ”Stegen går upp spetsigt och trappan går upp ormigt.” (48)

En elvaårig autistisk pojke, vars självständiga språkbruk var särskilt påfallande, sa t.ex.: ”Med munnen kan jag inte göra det, men med huvudet.” (49) (Vad han ville säga var att han hade förstätt något, men inte kunde uttrycka det verbalt.) ”Min sömn idag var lång men tunn.” (Detta är också ett exempel på autistisk introspektion.) ”För ett konstöga kanske sådana här bilder är fina, men jag tycker inte om dem” (50) ”Jag tycker inte om den bländande solen, och inte heller mörkret, utan bäst tycker jag om den fläckiga skuggan.” På frågan om han var religiös svarade han: ”Jag skulle inte vilja säga att jag är oreligiös, men jag har helt enkelt inga bevis på att Gud finns.” (51)

Bakom det autistiska barnets självständiga formuleringar finner vi dess originella upplevelsevärld. Autistiska barn har förmågan att uppfatta ting och skeenden omkring sig i ett helt annorlunda

perspektiv, något som ofta visar på en överraskande grad av mognad. (52) De problem som dessa barn funderar över sträcker sig långt utöver vad som är vanligt för andra barn i samma ålder. (53) Ett bra exempel på detta är Harro L., vårt andra fall. Ofta kan ett mycket smalt avgränsat och isolerat specialintresse anta överdrivna proportioner.

Vi känner till ett autistiskt barn som är synnerligen intresserat av naturvetenskap. Han har ett ovanligt välutvecklat sinne för väsentligheter. Han systematiserar fakta och formulerar sina egna teorier, även om de ibland kan vara svärbegripliga. Knappast något av detta har han läst sig till eller hört från andra, utan hänvisar alltid till sina egna erfarenheter. Det finns också ett barn som är "kemist". Han använder alla sina pengar till experiment, vilka ofta skrämmer slag på den övriga familjen, och han stjälar till och med pengar för att finansiera inköpen.

En del barn har än mer specialiserade intressen och är t.ex. bara intresserade av sådana experiment som skapar olika ljud och dofter. En autistisk pojke var som besatt av gifter. Han hade mycket ingående kunskaper inom detta ämne och innehade en stor samling med olika gifter, vilka han i sin relativa oskuld delvis blandat till själv. Han hade blivit remitterad till oss därför att han brutit sig in i skolans kemiförråd och stulit en större kvantitet cyanid! En annan pojke var ständigt sysselsatt med siffror. Komplexa räkneoperationer föll sig naturligt för honom, trots att han aldrig hade blivit undervisad. Det påminner oss om vårt första fall. Fritz V., som emellertid också är ett bra exempel på det autistiska barnets tillkortakommanden. Samma barn som förundrade omgivningen genom sin förmåga att lösa komplexa matematiska problem hade allvarliga inlärningsproblem i skolan och kunde inte lära sig ens de enklaste beräkningsmetoder.

Ytterligare ett barn hade ett stort teknikintrasse och visste oerhört mycket om komplicerade maskiner. Han hade tillägnat sig sina kunskaper genom att oupphörligen ställa frågor, vilket var i det närmaste omöjligt att värja sig mot, men också i hög grad genom egna studier. Han var ständigt sysselsatt med att tänka ut de mest fantastiska uppfinningar, som rymdskepp och liknande, och här ser man tydligt hur verklighetsfrämmande autistiska intressen ofta är. (54)

Ett annat särdrag som man finner hos vissa autistiska barn är ett ovanligt välutvecklat sinne för konst. (55) Normala barn har inte det tålmod som krävs för mer avancerad konst. De föredrar hellre vackra bilder, med kitschigt rosa och himmelsblått. (Utifrån den aspekten kan vi konstatera att de konstfullt stiliserade barnböcker som var mycket populära för femton, tjugo år sedan var allt annat än barnvänliga. Men lyckligtvis har saker och ting förbättrats i detta avseende.)

Autistiska barn kan däremot besitta en förbluffande välutvecklad förståelse för konst och har ett säkert öga när det gäller att skilja mellan äkta konst och kitsch. De kan till och med förstå konstverk som många vuxna uppfattar som svåra, t.ex. romanska skulpturer eller målningar av Rembrandt. Autistiska individer kan på ett korrekt sätt uppfatta såväl de händelser som utspelas på tavlan som vad som ligger bakom dem, inklusive de avporträtterade människornas karaktärer och den stämning som genomsyrar målningen. Man ska inte glömma att många normala vuxna aldrig uppnår en lika välutvecklad förståelse för konst.

Denna färdighet är nära besläktad med autistiska personers benägenhet att ägna sig åt en mycket speciell form av introspektion och deras förmåga att bedöma andra människors karaktärer. (56) Medan det normala barnet är omedvetet om sig själv och på ett adekvat sätt interagerar med andra som en integrerad medlem av kollektivet, är det autistiska barnet ständigt upptaget med att observera sig själv. Det utgör själv föremålet för sitt intresse och riktar uppmärksamheten mot sina kroppsfunktioner. Här följer ett exempel: En nioårig autistisk pojke led svårt av hemlängtan på kvällarna (57) (hemlängtan är alltid som svårast då) och sa:

"Om man lägger sitt huvud på kudden, så blir det ett så konstigt ljud i örat och då måste man ligga alldeles stilla en lång stund och det är skönt." Samme pojke beskrev också en tillfällig mikropsi (Ett synfel där föremål uppfattas som mindre än de är. Ö.a.): "I skolan tycker jag ibland att läraren har ett litet huvud, och då vet jag inte vad det är; det är mycket obehagligt för mig att se på det viset. Då trycker jag mycket hårt på ögonen (visar hur han gör detta), och sedan blir det bättre."

Dessa egenheter föranleder en utvikning. Som alltid fungerar den fantastiska automatiken i kroppens vegetativa funktioner bäst när de förblir omedvetna. När uppmärksamheten riktas mot dem, resulterar det alltid i störningar. Hamburger framhöll ständigt att en lärare inte ska rikta barnets uppmärksamhet mot sådana funktioner som att äta, sova, ha avföring och urinera, eftersom det endast skulle störa dessa automatiska funktioner. (58) Autistiska barn är emellertid ständigt uppmärksamma på sina egna kroppsfunktioner, som inte bara registreras och tas på största allvar utan ofta också är störda. Särskilt vanligt är det med åt- och sömnstörningar, något som kan orsaka allvarliga konflikter inom familjen.

På samma sätt som dessa barn är mycket uppmärksamma på sig själva, gör de också förvånansvärt träffsäkra och mogna observationer av människor i sin omgivning. De vet vem som vill dem väl och vem som inte gör det, till och med när personen i fråga förställer sig. De har en särskilt utvecklad känslighet för avvikelser hos andra barn, och eftersom de själva är avvikande är de nästan överkänsliga i detta avseende.

Jag ska nu försöka förklara den skenbara motsägelse som detta resonemang innebär, vilket i sin tur kommer att leda oss till en mycket viktig slutsats. Vi vill visa att den viktigaste avvikelserna vid autism består i en störning i förmågan att etablera en levande relation till omvärlden. Vi hävdar att denna störning förklarar alla de egenheter som autistiska individer uppvisar. Här infinner sig frågan hur det är möjligt att denna kontaktstörning kan förekomma parallellt med den speciella klarsynthet som antytts i de exempel som just beskrivits. Hur kan någon med ett stort förhållande till omvärlden medvetet uppleva så mycket?

Förklaringen ligger i att denna motsägelse endast är skenbar. Det normala barnet, och då särskilt det yngre, har en adekvat relation till omgivningen, reagerar instinktivt på den och anpassar sig följsamt efter den. Medvetna bedömningar har ingenting med detta att göra och kan i själva verket

endast förekomma när man har en viss distans till de konkreta tingen. Denna distans till tingen är en förutsättning för förmågan att abstrahera och förmågan till begreppsbyggnad.

Den ökade personliga distans som är karakteristisk för autistiska individer, och som också utgör nyckeln till deras störda instinktiva känslomässiga reaktioner, är i viss mening orsaken till deras utmärkta intellektuella förståelse av omvärlden. Det är därför som vi kan tala om "psykopatisk klarsynthet" hos dessa barn, eftersom det endast är hos dem som detta förekommer. Denna förmåga, som förblir intakt under hela livet, kan under gynnsamma omständigheter leda till avsevärda prestationer, prestationer som andra aldrig kommer i närheten av. En god abstraktionsförmåga är t.ex. en förutsättning för allt vetenskapligt arbete, och i själva verket finner man många autistiska individer bland framstående vetenskapsmän. Den kontaktstörning som orsakar hjälplösheten när det gäller praktiska ting är ett kännetecknande drag hos den tankspridde professorn, vilket har odödliggjort honom i otaliga skämthistorier och skämtteckningar. (59)

Tyvärr förhåller det sig så att de positiva aspekterna av autism i de allra flesta fall inte uppväger de negativa. Vi har upprepade gånger framhållit att autism förekommer på alla begåvningsnivåer - såväl hos de mest originella genierna samt de säregna excentrikerna som lever i sin egen värld och uppnår mycket begränsade resultat som hos dem som har de allvarligaste kontaktstörningarna, de robotliknande, utvecklingsstörda individerna. Vårt tredje fall, Ernst K., kan kanske ge en uppfattning om vilka som återfinns i mellankategorin. Ett annat exempel ur denna kategori är den knappt nioårige pojke som på frågan "Vad är det för skillnad på trä och glas?" svarade: "Träet växer och får ett smutsigt skinn, det drar åt sig smutsen från jorden, och det blir så hårt att det fastnar vid trädet och inte försvinner igen. Så går det till när jorden fäster sig själv vid trädet. Om man tappar ett glas går det sönder trots att det har svetsats ihop, eftersom det kladdiga som svetsats in släpper, och då går det sönder." Denna närmast obegripliga förklaring är definitivt mer egendomlig än originell!

Från denna mellankategori är övergången flytande till den del av spektrumet där man återfinner de utvecklingsstörda personer som uppvisar en hög grad av stereotyp och robotliknande beteende. Ibland har de högst besynnerliga intressen som inte tjänar något syfte. I denna kategori hittar man "kalenderbitarna", barn som känner till alla namnsdagar under årets alla dagar, eller de som långt innan de börjar i (sär)skolan har lärt sig varenda spårvagnslinje i Wien inklusive alla stationer, eller barn som uppvisar andra former av utantillminne. (60)

Hittills har vi studerat autistiska barns intelligens med utgångspunkt från deras spontana prestationer och deras egna intressen. Nu ska vi inrikta oss på inläring och undervisning. Att enbart ge efter för sina spontana impulser och aldrig ta hänsyn till omvärldens krav kan mycket väl resultera i originalitet men också i inlärningsproblem. Det riktiga i detta påstående bekräftas av nästan samtliga våra fall. Samma barn som kan förbluffa sina lärare med avancerade och kloka svar misslyckas kapitalt under lektionerna. Det som de finner svårt är de mekaniska aspekterna av inläring, det som de minst begåvade eleverna - även lätt utvecklingsstörda - tycker är lätt, med andra ord läsning, rättskrivning och räkning (multiplikationstabeller!).

Ibland råkar skolämnena sammanfalla med barnens specialintresse. En del av dessa barn kan t.ex. ha särskilt lätt för att lära sig läsa därför att de redan i tidig ålder, låt oss säga från sex sju års ålder, slukar allt som går att läsa normalt förvandlas barn till bokmål först vid tio års ålder. (61) De geniala "räknemaskinerna" kan uppnå mycket goda resultat i matematik, även om det finns en del anmärkningsvärda motsägelser här: Tvånget att under alla omständigheter gå sin egen väg och att endast använda sig av sina egna konstruerade metoder kan hindra barnet från att tillgodogöra sig de räknemetoder som skolan lär ut. Dessa barn gör det svårt för sig. De kommer oundvikligen att göra misstag vilket resulterar i felaktiga svar. Exempel på detta finns såväl i det första fallet (Fritz V) som i det andra Harro L.

Ett annat exempel handlar om en autistisk pojke som just börjat skolan, men som själv kunde räkna ut hur många sekunder det går på två timmar. Men när han å andra sidan ombads att addera 5 och 6, svarade han: "jag tycker inte om små summor, jag räknar mycket hellre ut tusen gånger tusen." Sedan han fått ägna sig en stund åt sina "spontana" beräkningar, bad vi honom återigen att lösa problemet vi gett honom. Då presenterade han följande originella men omständliga metod: "Så här gör jag: 6 och 6 är 12 och 5 och 6 är 1 mindre, därför blir svaret 11." Pojken hade dessutom lätt för att bli distraherad, dvs. bli distraherad inifrån - en typ av distraktion som innebär sämre prestationsförmåga hos många autistiska barn.

Vi finner ofta att den aktiva uppmärksamheten är störd hos dessa barn. Här talar vi inte om (eller inte enbart om) allmänt förekommande koncentrationssvårigheter, utan snarare om de problem som vi finner hos många barn med neurologiska störningar och som i sitt skolarbete ständigt distraheras av yttre stimuli, speciellt rastlöshet och motorisk oro. Autistiska barn är å andra sidan över huvud taget inte intresserade av att rikta sin uppmärksamhet mot omvärlden, vilket i detta fall innebär det som skolan förväntar sig av dem. De följer sina egna idéer, som oftast ligger långt ifrån de gemensamma angelägenheterna, och tycker inte om att bli störda i sina tankar. Trots detta kan ett autistiskt barn mycket lätt påverkas av yttre faktorer i såväl detta som andra sammanhang. (62)

Det är med andra ord inte så underligt att de flesta autistiska barn har stora inlärningssvårigheter. När det gäller de mest begåvade eleverna kan läraren ha överseende med problemen med den mekaniska inlärningen. Vanligtvis känner lärarna emellertid misströstan inför de oerhörda ansträngningar som krävs av både dem och barnen. I många fall förekommer det även mycket typiska konflikter mellan läraren och föräldrarna. Föräldrar är i allmänhet benägna att bedöma sina barn positivt, och om barnet visar prov på originella och fyndiga idéer vill de gärna tro att det är mycket intelligent. Lärarna är däremot mer benägna att se till misslyckandena i de olika skolämnena och ger därför låga betyg. Detta leder lätt till konflikter där båda parter i viss utsträckning har rätt.

Här är det på sin plats att betona ytterligare en aspekt när det gäller användandet av intelligenstest. I de flesta intelligenstest, speciellt de som är konstruerade av Binet och som senare modifierats, utesluter man avsiktligt testning av skolkunskaper, därför att dessa i hög grad anses vara beroende

av yttre faktorer. Därmed utesluter man uppgifter där inläring och miljö är viktiga faktorer, vilket i strikt mening naturligtvis är omöjligt. Binettetstet, särskilt det som är avsett för barn i högre åldrar, är framför allt inriktat på det logiska, abstrakta tänkandet. Eftersom detta sorts tänkande ofta faller sig naturligt för autistiska individer kan de uppnå ett högt poängvärde, vilket ger en snedvriden bild av deras intelligens. Dessa barns svårigheter kommer dock att avslöjas vid intelligensundersökningar som testar deras inlärningsförmåga. Här ser vi mycket tydligt den speciella inlärningsproblematik som just har beskrivits.

Av denna anledning använder vi oss av inläringstest, som inte bara visar vilka skolkunskaper barnet har utan också ger oss en uppfattning om barnens metoder, uppmärksamhet, koncentrationsförmåga, distraktionsbenägenhet och uthållighet. (63) Uppenbarligen finns det yttre faktorer som kan tänkas påverka resultaten, t.ex. lärarnas eventuella brister, vilket man också måste vara medveten om. Detta gäller naturligtvis också intelligenstest, om resultaten ska kunna anses ha något värde. För att bara nämna ett exempel kan den välutvecklade verbala förmågan hos socialt gynnade barn ofta ge förvillande höga testresultat.

Beteende i sociala sammanhang

Min målsättning har varit att visa att den grundläggande störningen hos autistiska individer består i deras begränsade sociala relationer. Hela personligheten hos de barn vi ägnar oss åt här präglas av denna begränsning. Hittills har vi studerat barnen vart och ett för sig och sett hur störningen påverkar deras uttrycksfunktioner och intellektuella prestationer. Men dessa barns egenart visar sig tydligast i deras beteende gentemot andra människor.

Deras beteende i det sociala sammanhanget är i själva verket det tydligaste tecknet på deras störning och utgör ända från den tidiga barndomen en källa till konflikter. Dessa konflikter är särskilt uttalade inom den minsta sociala enheten, dvs. familjen. En parallell till detta är det faktum att även schizofrena individer upplever de största konflikterna inom familjen. Förklaringen till detta är mycket enkel: familjen grundar sig på de känslomässiga banden mellan familjemedlemmarna. Barnen i familjen påverkas starkt av familjebanden genom det känslomässiga samspelet mellan föräldrar och barn. Varken den schizofrena individen med sin begränsade emotionella förmåga eller den autistiska individen vet hur han ska handskas med denna speciella typ av känslor. De ställer sig oförstående och till och med avvisande till dem. Därför lider föräldrarna svårt av sina barns okänsliga beteende.

Det är följaktligen också främst inom familjen som de "autistiska ondskefulla handlingarna" förekommer. Dessa handlingar tycks oftast vara avsiktligt ondskefulla. Med en närmast kuslig träffsäkerhet lyckas barnen göra det som är mest obehagligt eller sårande i en viss situation. Men eftersom deras känsloliv är outvecklat förstår de inte hur mycket andra lider av vad de ställer till med, antingen fysiskt gentemot yngre syskon eller psykiskt när det gäller föräldrarna." (64) Ibland kan det förekomma rent sadistiska handlingar. Njutningen i att vara elak, som så gott som alltid hör

till bilden, avspeglas i deras ögon och detta är nästan det enda tillfälle då den tomma blicken hos dessa barn lyser upp.

På samma sätt förekommer det även negativistiska reaktioner, vilket också framgick av fallet Fritz V. (65) Dessa orsakas ofta av att det autistiska barnet misslyckas med de dagliga praktiska bestyren och därför känner frustration. Vi har redan diskuterat dessa barns tafatthet och hur de mödosamt tvingas lära sig allt med hjälp av intellektet. De kan endast lära sig med hjälp av ett omfattande system av regler och instruktioner och är oförmögna att snappa upp det som andra barn tillägnar sig på ett naturligt sätt genom att omedvetet imitera vuxna. Föräldrar har särskilt svårt att förstå dessa inlärningsproblem. De förväntar sig att barnen fogar sig efter de dagliga rutinerna, som att tvätta sig, klä sig och äta. Det är just dessa situationer som orsakar uppträderna och de negativistiska och elaka reaktionerna.

Efter att ha diskuterat de aggressiva reaktionerna inom den sociala sfär som familjen utgör, ska vi nu också ta upp frågan om det autistiska barnets isolering inom familjen. Isolering förekommer i de familjer där det finns syskon men också där föräldrarna bara har ett barn, vilket oftast är fallet. "Det är som om han vore ensam i hela världen", är en alltför vanlig beskrivning. "Han går omkring som en främling bland människor", "Han verkar inte uppfatta vad som sker omkring honom". Naturligtvis blir man ibland förvånad över hur mycket barnet uppfattar av det som utspelas omkring det, trots det skenbara ointresset. Barnet sitter där djupt försjunket i tankar, kanske för sig själv i ett hörn, eller till och med mitt i en glad och uppsluppen grupp med syskon eller andra barn. Det är som ett främmande väsen, glömsk av stimmet och stojet omkring sig, och är omöjligt att nå i sin självförsjunkethet. Det enda som kan få barnet ur balans och göra det irriterat är om någon försöker bryta igenom dess isolering.

Det yngre autistiska barnet är ofta sysselsatt med stereotypa aktiviteter, som kan bestå av enkla rörelsemönster, t.ex. rytmiskt gungande. Ibland ägnar sig barnet åt monotona lekar och kan i timmar sysselsätta sig med ett skosnöre eller en speciell leksak, t.ex. en piska eller en gammal docka, vilken närmast behandlas som en fetisch. Barnen tycker ofta om att slå och dunka rytmiskt och ställer upp sina leksaker i prydliga rader; de sorterar t.ex. klossar efter färg, form eller storlek, eller efter något annat outgrundligt system, istället för att bygga med dem. Oftast är det helt omöjligt att få dem att slita sig från leken eller vad de nu är upptagna av. En sjuårig autistisk pojke hade allvarliga ätstörningar som berodde på att han inte kunde låta bli att studera de små fettpärlor som simmade i hans soppa. Han var oerhört intresserad av att titta på dem, peta på dem eller blåsa på dem. Det verkade som om de ständigt skiftande formerna var levande och meningsfulla för honom. (66)

Vad dessa barn än företar sig följer de alltid sina egna impulser och intressen utan att bry sig om omgivningen. I en familj kan man i stor utsträckning undvika konflikter genom att anpassa sig till dessa egenheter och helt enkelt låta barnet gå sina egna vägar. Det är bara, när det gäller de dagliga rutinerna som att stiga upp, klä sig, tvätta sig och äta som de mycket typiska sammandrabbningarna förekommer. I skolan är emellertid friheten att hänge sig åt spontana

impulser och säregna intressen starkt begränsad. Här förväntas barnet sitta still, vara uppmärksam och svara på frågor. Autistiska barn klarar inte av något av detta, eller endast med största svårighet. Förutsättningarna för öppna konflikter har nu mångdubblats. Medan föräldrarna ofta kan hantera de yngre autistiska barnens egenheter på egen hand, blir barnen i skolan oftast remitterade till en rådgivningsbyrå eftersom man inte kan handskas med dem på ett normalt sätt.

I de två första fallen beskrev vi utförligt de inlärnings- och disciplinproblem som förekommer i skolan, vilka har sin grund i autism. Det nämndes också att autistiska barn ofta plågas och avvisas av sina klasskamrater på grund av att de är annorlunda och avviker från gruppen. Genom sitt uppförande, sitt sätt att tala och inte minst sin ofta groteska uppenbarelse inbjuder det autistiska barnet till att bli förlöjligt. Barn har en synnerligen god blick för avvikande karaktärsdrag hos andra och visar prov på stor uppfinningsrikedom när de gör narr av människor som avviker på ett eller annat sätt.

Av den anledningen är det inte ovanligt att se ett autistiskt barn i lekparken eller på väg till skolan omgivet av en hänskrattande hord av små plågoandar. Barnet i fråga gråter kanske hejdlöst eller slår vilt omkring sig i blint raseri. Men ingenting hjälper - det är totalt försvarslöst. Situationen kan bli så besvärlig att modern måste följa med barnet för att skydda det från dessa grymheter. Barnet kan behöva en beskyddare under hela sin skoltid och ofta ännu längre. (67) Under gynnsamma omständigheter är det emellertid möjligt för autistiska barn att uppnå ett visst mått av respekt - om än uppblandad med löje - antingen genom intellektuell överlägsenhet eller genom hänsynslös, ohämmad aggressivitet.

Drifts- och känsloliv hos den autistiska individen

Vid det här laget bör det knappast råda något tvivel om att de barn som här beskrivs främst saknar en harmonisk balans mellan känsloliv och intellekt. Samtidigt som den intellektuella förmågan mycket väl kan ligga över genomsnittet, är deras drifts- och instinkter ofta gravt störda. Detta blir uppenbart när man betraktar deras oförmåga att instinktivt anpassa sig till olika situationer och när de konfronteras med de praktiska kraven i vardagen. Det framgår också av de uttrycksmässiga aspekterna av beteendet. Vi ska nu fortsätta med att närmare studera dessa drifts- och känslöstörningar.

Vi börjar med sexualiteten. Här är bilden långt ifrån enhetlig. En del individer förblir under hela sin barndom och även efter puberteten sexuellt ointresserade. De har en svag sexualdrift och uppnår inte heller längre fram i livet en sund sexualitet. I de flesta fall förekommer emellertid tidiga tecken på en stark sexualdrift. Detta tar sig ofta uttryck i masturbation, en vana som börjar tidigt, utövas intensivt och envist och som är svår att komma till rätta med. Eftersom alla skam- och skuld känslor till största delen saknas händer det att barnen masturberar offentligt på ett närmast exhibitionistiskt sätt, och det är omöjligt att få dem att avstå. Det händer också att det förekommer homosexuella aktiviteter bland relativt unga barn, som fallet var i vårt andra exempel.

Det rapporteras ofta om sadistiska drag hos dessa barn. Som exempel kan vi nämna några uttalanden från en sjuårig pojke med utpräglat autistiska drag: "Mamma, en dag ska jag ta en kniv och sticka in den i ditt hjärta, och då kommer blodet att spruta ut och det kommer att bli stor uppståndelse." "Det skulle vara trevligt att vara en varg. Då kunde jag slita sönder får och människor, och då skulle blodet flyta." En gång när modern skurit sig i fingret, sa han: "Varför kommer det inte mera blod? Blodet ska ju flyta!" När han vid ett tillfälle själv gjort sig illa, sades han ha blivit så upphetsad att läkaren som skötte såret påpekade att pojkens beteende var ytterst egendomligt. Men samtidigt var pojken mycket ängslig för att något skulle hända. Han var rädd för att hans stol skulle välta och var mycket rädd för den snabba trafiken på vägen. Det är heller inte ovanligt att dessa barn använder obscena ord, något som står i stark kontrast till deras i övrigt ofta uppstyltade språk.

Följaktligen finner man i allmänhet en uttalad disharmoni när det gäller de sexuella aspekterna av känslolivet. Detta visar sig antingen i en svag sexualdrift eller i brådmogenhet och perversion, men i båda fallen saknas en harmonisk integrering av sexualiteten i den personlighet som håller på att ta form. Detsamma gäller även inom andra områden av känslolivet. Överkänslighet och påfallande okänslighet kolliderar med varandra. Här följer några exempel.

När det gäller smakupplevelser finner vi så gott som undantagslöst uttalade kontraster mellan det som barnet uppskattar respektive känner aversion mot. Detta så vanligt förekommande fenomen ger ytterligare belägg för homogeniteten hos denna personlighetstyp. Det är vanligt att dessa barn hyser en förkärlek för mycket syrlig eller rikligt kryddad mat, som t.ex. ättiksurka eller stekt kött. Det är också vanligt att de hyser en oöverstiglig motvilja mot grönsaker eller mejeriprodukter. (68)

Detsamma gäller känslöförmågor. Många barn har en abnormt stark motvilja mot beröringar av t.ex. sammet, siden, bomull eller krita. De står inte ut med strävheten i nya skjortor eller stoppade strumpor. Nagelklippning orsakar ofta häftiga vredesutbrott. Vattnet som barnet tvättar sig i kan i många fall också utgöra en källa till obehagliga förmågor och därigenom också till obehagliga uppträden. På sjukhuset har vi i vissa fall kunnat notera en mycket uttalad överkänslighet i strupen som inneburit att de dagliga undersökningarna med tungspatel blivit allt besvärligare. Det förekommer även överkänslighet mot ljud. Men samma barn som under vissa förutsättningar lider av detta kan under andra omständigheter verka mindre känsliga än normalt. Det tycks också som om de kan stänga ute även höga ljud. (69)

Intrycket av disharmoni och motsägelse blir än starkare när det gäller mer subtila känslor och det sätt på vilket de kommer till uttryck i relation till föremål, djur och andra människor. Så snart man börjar arbeta med dessa barn framträder tydligt en karakteristisk känslomässig defekt, något som mycket väl kan tänkas vara den yttersta orsaken till deras sociala störning. Denna defekt visar sig i deras tendens att isolera sig när de befinner sig bland andra människor och i deras motsträvighet gentemot omgivningen, och då i synnerhet gentemot deras familjer. De saknar förmåga att uttrycka tillgivenhet, vilket annars gör livet tillsammans med ett litet barn så underbart berikande. Man får aldrig uppleva att dessa barn försöker behaga en eller att de bemödar sig om att vara snälla. I själva

verket bemöts man ofta med elakhet när man försöker vara vänlig mot dem. Också deras ondskefullhet och grymhet har sitt ursprung i deras känslomässiga armod.

Autistiska barn är extremt egocentriska. De följer endast sina egna önskningsar, intressen och spontana impulser utan att ta hänsyn till de restriktioner eller regler som omgivningen ålagt dem. De saknar fullständigt respekt för andra människor. De behandlar alla som om det vore självklart att de är jämlika, och de talar med ett naturligt självförtroende. Också när de visar olydnad blir deras brist på respekt uppenbar. De är inte medvetet oförsämda utan saknar helt enkelt förståelse för andra människor.

De har heller ingen känsla eller förståelse för vad som menas med personlig distans. På samma sätt som de obekymrat klänger på andra människor, även fullständiga främlingar, och fingrar på dem som om de vore möbler, försöker de utan betänkligheter att dra fördel av dem. De kräver att andra ska vara hjälpsamma mot dem och kan utan vidare inleda en konversation om ett ämne de själva väljer - allt detta naturligtvis utan hänsyn till vare sig åldersskillnad, social status eller vanlig hövlighet. (70)

Även förhållandet till *föremål* är avvikande hos autistiska barn. För det normala barnet, och då särskilt det lilla barnet, blir tingen levande tack vare dess livfulla relationer med omvärlden. Det skaffar sig erfarenheter och mognad genom sin oändliga nyfikenhet och kärlek till tingen. Så är inte fallet med autistiska barn. Antingen bryr de sig över huvud taget inte om föremål i sin omgivning, och visar t.ex. föga intresse för leksaker, eller också har de besynnerliga fixeringar. De kanske fixerar sig vid en piska, en tråkloss eller en docka som de aldrig släpper ur sikte, och kan varken äta eller sova om inte "fetischen" finns där. Det är inte ovanligt att de får häftiga vredesutbrott om någon försöker avlägsna föremålet för denna passionerade tillgivenhet. (71)

Mycket ofta är autistiska barns relationer till föremål begränsade till ett *samlade*, och istället för harmonin och rikedom i ett normalt, balanserat känsloliv finner vi återigen det fattiga och torftiga känsloliv där de avgränsade intressena utvecklas i extremt hög grad. De föremål som autistiska barn samlar ger intryck av att vara själlösa ägodelar. Barnen samlar saker endast för att äga dem, inte för att leka med dem eller göra något annat med dem. En sexårig pojke hade föresatt sig att samla ihop ett tusen tändsticksaskar och hängav sig åt uppgiften med frenetisk energi. Modern såg honom dock aldrig leka tåg med dem som andra barn brukar göra. En annan pojke samlade bomullsnören, en tredje samlade "allt" han kunde hitta på gatan - men inte som rännstensungen som fyller byxfickorna med det han behöver för sina rackartyg.

Den autistiska individen staplar låda efter låda med oanvändbart skräp. Han arrangerar ständigt om sina saker och vakar över dem som en girigbuk. Om modern tar sig friheten att kasta bort något blir det häftiga uppträden. I vuxenlivet blir denna samlarvurm ofta mer meningsfull och mer selektiv, kort sagt mer "rationell", och den mentala inställningen till samlandet blir mer nyanserad. Den äkta samlarnaturen är ofta excentrisk med uttalade autistiska drag. (72)

Autistiska barn har inte heller ett adekvat förhållningssätt till sin egen kropp. Ofta är det i det närmaste omöjligt att lära dem acceptera alla de krav som ställs på dem vad gäller hygien och kroppsvård. Också när de blivit vuxna kan man se dem gå omkring ovärdade och smutsiga - inklusive de som valt en akademisk karriär. Autistiska barn brukar under hela sin barndom ha ett mycket dåligt bordsskick. De kladdar eller "målar" med maten, samtidigt som de i tankarna är fullt upptagna med något av sina besynnerliga problem.

Ett annat karakteristiskt drag hos autistiska barn är *bristen på humor*. (73) De "förstår inte skämt", speciellt inte om det är riktat mot dem själva. Detta är ytterligare en anledning till att de är föremål för löje: om man kan skratta åt sig själv, tar man också udden av löjet. Autistiska barn är dock sällan avslappnade och obekymrade och lyckas aldrig nå den speciella visdom och intuitiva insikt i den mänskliga naturen som ligger till grund för all äkta humor. När de är på gott humör, vilket ibland inträffar, upplever man det ofta som något obehagligt. Stämningen känns överdriven och uppjagad. De hoppar omkring och härjar i rummet, klänger på andra människor och blir aggressiva och väcker irritation. När autistiska människor konstruerar ordlekar eller vitsar kan de emellertid vara helt lysande och i högsta grad kreativa. Vitsarna kan bestå av allt ifrån enkla ordlekar och ljudimitationer till mycket välformulerade och verkligt fyndiga kommentarer.

Väljer man att enbart inrikta sig på de karakteristiska drag som just beskrivits får man emellertid ett felaktigt intryck av de känslomässiga sidorna hos autistiska individer. Man kan också göra iakttagelser av dessa barn som inte ger denna entydigt negativa bild.

Gång på gång har vi förundrats över i vilken hög grad autistiska barn lidit av hemlängtan i början av sin vistelse på avdelningen. Detta fenomen tycktes i förstone vara mycket motsägelsefullt med tanke på de annars mycket tydliga tecknen på känslomässigt armod. Normala barn, även de som har mycket starka känslomässiga band till sin familj, anpassar sig till den nya miljön efter en kort tid av saknad. Detta beror på att de snart känner den kärlek och omvårdnad som erbjuds dem och att de blir alltmer intresserade av den nya miljön och de olika aktiviteter som fyller deras dagar.

Autistiska barn lider av hemlängtan i mycket större utsträckning. De kan gråta desperat i flera dygn, särskilt på kvällarna då smärtan alltid bryter ut med förnyad kraft. De talar om sina stackars plågade föräldrar och om sina hem i de mest ömsinta ordalag och använder det mogna språk som vi redan diskuterat. Därtill ger de uttryck för förvånansvärt differentierade känslor, något som barn i den åldern normalt inte förmår. I en förunderlig blandning av naivitet och raffinemang anför de talrika skäl till varför de inte kan stanna kvar och varför de absolut måste åka hem samma dag. De skriver vädjande och mycket rörande brev hem.

Detta tillstånd varar mycket längre än när det gäller normala barn som känner hemlängtan, ända tills de till slut accepterar oss och börjar känna sig tillfreds med den vägledning och de obevekliga regler vi ålägger dem. Det är möjligt att orsaken till att dessa barn lider så svårt vid en separation är den ytterst starka bindningen till föremålen och rutinerna i hemmet, vilket närmast gränsar till det tvångsmässiga. Därför skulle det kunna vara den allmänna inskränkningen i deras normala

handlingsfrihet som är orsaken till denna reaktion. Bortsett från detta visar den svåra hemlängtan att autistiska barn är kapabla att hysa starka känslor.

Det finns fler exempel av detta slag. En pojke, vars synnerligen kreativa verbala uttrycksförmåga vi redan gett exempel på, hade två vita möss som han skötte minutiöst och vars sällskap han föredrog framför människors - vilket han ofta påpekade. Denne pojke gjorde sina föräldrar djupt bedrövade genom sin elakhet och det grymma sätt på vilket han behandlade sin lillebror. Det finns fler liknande exempel bland autistiska barn där man kan observera mycket starka känslomässiga bindningar till djur och även till vissa människor.

Med tanke på vad som här sagts blir problemet med autistiska barns känsloliv oerhört komplicerat för oss. I varje fall räcker det inte med att använda begreppet "känslomässigt armod" - i kvantitativ bemärkelse - för att vi ska kunna förstå dessa barn. Det är snarare fråga om en kvalitativ aspekt, en disharmoni mellan deras känslor och deras uttrycksförmåga. De är fyllda av överraskande motsägelser, vilket medför att den sociala anpassningen blir mycket svår att uppnå.

Genetiska och biologiska faktorer

Om vi utgår från att den autistiska personlighetstypen är både avgränsad och oföränderlig inställer sig frågan om ärftlighet. Antagandet om att psykopatiska tillstånd är konstitutionella, och därigenom ärftliga, är sedan länge belagt. Det vore emellertid föfångt att hoppas att det skulle finnas en klar och tydlig form av ärftlighet. Detta tillstånd är utan tvekan polygent, men det är ännu omöjligt att bestämma huruvida ett sådant drag är dominant eller recessivt.

Uppgiften att utforska våra barns stamträd måste anstå till en senare undersökning. Här vill vi endast i all korthet slå fast att vi under en period av tio år har studerat drygt 200 barn som alla uppvisade mer eller mindre utpräglade autistiska symtom. Vi har lyckats finna tecken på liknande särdrag hos föräldrar eller släktingar i *samtliga* fall där det var möjligt för oss att göra en närmare bekantskap. (74) Vanligtvis förekom endast enstaka autistiska särdrag, men ofta fann vi tydliga indikationer på fullt utvecklad autism, allt ifrån avvikelser i uttrycksfunktioner och klumpig motorik till svårare former av "anpassningssvårigheter".

Det har visat sig att om fadern är den som överfört de autistiska särdragen har han i de allra flesta fallen ett intellektuellt yrke. Skulle man råka finna en kroppsarbetare bland fäderna är det förmodligen någon som inte funnit sitt riktiga kall (se fallbeskrivning 2, Harro L). Ofta har dessa barns förfäder sedan flera generationer tillbaka bestått av intellektuella personligheter och utifrån sin läggning gjort sina respektive yrkesval. En del av våra barn har varit ättlingar till framstående konstnärliga och välutbildade förfäder. Ibland tycks endast excentriciteten, som också är typisk för framstående vetenskapsmän, minna om deras forna storslagenhet. Många av fäderna till våra autistiska barn innehar höga positioner, trots deras påfallande egenheter. Detta vittnar om samhällets behov av denna personlighetstyp.

De släktynd som vi i korthet beskrivit här talar starkt för en dominant ärftlighetstyp. De tyder dessutom på en viss specificitet eftersom det finns en häpnadsväckande likhet mellan autistiska individer.

Det är fascinerande att notera att de autistiska barn vi mött nästan uteslutande är pojkar. Ibland fann vi även flickor med kontaktstörningar som påminner om autism, och det fanns också flickor hos vilka en tidigare encefalit hade orsakat tillståndet (se fallbeskrivning 4, Hellmuth L.). Hos flickorna fann vi dock aldrig den fullt utvecklade bild som vi ser i de tre första fallen. Hur kan då detta förklaras? Uppenbarligen finns det mycket som pekar mot en könsbunden form av ärftlighet eller att den tar sig olika uttryck beroende på kön.

Den autistiska personligheten är en extremvariant av manlig intelligens. (75) Åren inom normalpopulationen finner vi typiska könsskillnader vad gäller intelligens. Flickor är i allmänhet bättre i fråga om inläring. De har större talang för det konkreta och praktiska och för pedantiskt, metodiskt arbete. Pojkar tenderar å andra sidan att vara mer begåvade när det gäller logik, abstraktion, koncisa tankar och formuleringar samt självständigt vetenskapligt arbete. Detta är också orsaken till att pojkar i högre åldrar lyckas bättre än flickor i Binettetstet. De strikt logiska och abstrakta uppgifterna som är utformade för tioåringar och äldre barn är helt enkelt mer lämpade för pojkar!

Hos den autistiska individen är det manliga mönstret extremt överdrivet. I allmänhet ligger abstrakt tänkande mer i linje med manliga tankeprocesser, medan kvinnliga tankeprocesser är mer inriktade på känslor och instinkter. Hos den autistiska personen är det abstrakta tänkandet så högt utvecklat att relationerna till det konkreta, till föremål och till människor, i stort sett gått förlorade, varför den instinktmässiga sociala anpassningen är mycket störd. (76)

Även om vi aldrig har stött på en flicka med fullt utvecklad autism har vi däremot träffat flera mödrar till autistiska barn, vilka själva hade uttalat autistiska drag. Det är svårt att förklara denna observation. Det kan vara en ren slump att det inte finns några flickor bland våra fall, eller också kan det förhålla sig så att autistiska drag hos kvinnor blir uppenbara först efter puberteten. Vi vet helt enkelt inte." (77)

När vi studerar vårt fallmaterial finner vi att autistiska barn oftast är *enda barn* i familjen. (78) Detta gäller även om man tar hänsyn till urbana populationstrender. I avvaktan på ytterligare undersökningar kan inga exakta siffror ges. En utomstående iakttagare med en "individualpsykologisk" bakgrund skulle naturligtvis förklara den totala kliniska bilden utifrån det faktum att barnet inte har några syskon, och därigenom finna bevis för en exogen orsak till autism. Han skulle förklara de störda sociala relationerna, såväl som det brådmogna talet och tänkandet, utifrån det förhållandet att ensamma barn växer upp bland vuxna och aldrig har lärt sig att anpassa sig till syskon. Föräldrar och lärare är ofta allt för benägna att förklara de typiska svårigheterna genom att hänvisa till teorin om det syskonlösa barnet. Men som så ofta är fallet blandar företrädarna för denna individualpsykologiska inriktning ihop orsak och verkan.

När man ser autistiska barn som varit autistiska ända från spädbarns-, barnsåldern och konstaterar att de som växer upp bland syskon utvecklas på exakt samma sätt som de barn som saknar syskon, framstår en förklaring som grundar sig på exogena faktorer som absurd. Autism uppstår inte därför att det råder ogynnsamma utvecklingsmöjligheter för ett syskonlöst barn utan därför att det finns en nedärvd disposition. Att föräldrarna endast satt ett barn till världen kan vara ett tecken på autism hos dem.

Det finns utan tvekan många anledningar till att man vill ha barn, något som i viss mån även påverkas av yttre omständigheter. Ett utmärkt exempel på en sådan omständighet har vi på senare tid kunnat se i Tyskland. (79) Variationerna i den mänskliga naturen antyder emellertid att önskan att skaffa barn, eller motsatsen, har en djup biologisk grund. Avsaknad av, eller en minskning av denna drift, är ett karakteristiskt drag hos de flesta autistiska personlighetstyperna och kan anses vara ytterligare ett symptom på deras hyposexuella, driftsmässigt störda natur.

Många autistiska personer lever ensamma och förblir ogifta och barnlösa. Ett flertal av dem som gifter sig upplever spänningar och problem i sina äktenskap. I ett sådant äktenskap saknas den rätta harmonin mellan kropp och själ, och det finns inte särskilt mycket utrymme för att uppfostra stora barnkullar. Man kommer att tänka på Ludwig Klages ord: "Intelletet är livets fiende." Det ger oss anledning att understryka att det faktum att det autistiska barnet är syskonlöst är ett symptom snarare än en orsak till det autistiska tillståndet.

Som framgår av våra fallbeskrivningar, i synnerhet den första, finns det ett flertal likheter mellan autistisk psykopati och schizofrena tillstånd. I själva verket måste vi ställa oss frågan om inte ett så avvikande barn som Fritz V. lider av barndomsschizofreni. Efter moget övervägande beslöt vi oss i detta fall att förkasta diagnosen schizofren psykos. Samma sak gäller för de andra fallen, vilka samtliga var mindre avvikande.

Vi ska nu inrikta oss på en annan fråga. Kan det vara så att åtminstone några av de fallbeskrivningar som presenterats här borde betraktas som förstadier till schizofreni? Svaret är återigen nej. Inget av våra fall uppvisar den progressiva försämring man kan förvänta sig vid en psykos. Deras tillstånd förblir i huvudsak oförändrat under hela deras livstid, även om man ofta kan notera en ökad grad av anpassning, och många kan uppnå en relativt hög grad av social integration. Jag känner bara till ett fall som först ansågs vara gravt autistiskt, men där man två år senare kunde konstatera en progressiv nedbrytning av personligheten, varvid diagnosen hebefreni ställdes. Inte i något annat fall - en del av dem barn jag följt under tjugo år eller längre - har jag kunnat konstatera att en autistisk personlighetsstörning övergått i äkta schizofreni. (80)

Av detta följer att vi nu måste ställa oss frågan huruvida autistisk psykopati, måhända partiellt, beror på en genetisk disposition för schizofreni. Om vi förutsätter polygen ärftlighet för schizofreni, är då autistiska individer bärare av enstaka gener som i samverkan skulle kunna orsaka schizofreni, eller finns det en schizofren disposition hos autistiska individer som inte har manifesterat sig?

Dessa frågor kan endast besvaras efter mycket noggranna släktstudier, eftersom det skulle vara nödvändigt att då finna en övervikt av schizofrena individer bland de autistiska barnens närmaste släktingar. För närvarande kan vi inte ge något definitivt svar utan måste återigen hänvisa till framtida studier.

Fram till dess bör det understrykas att vi inte tror på en överrepresentation av schizofrena individer i familjer med autistiska barn och därför inte heller på att den autistiska personlighetstypen skulle vara biologiskt eller genetiskt besläktad med schizofreni. (81) Detta är helt i linje med Schröders syn på personlighetsstörningar eller psykopati: psykopater är *inte* galna - "vare sig halv- eller kvartsgalna".

DEN AUTISTISKA PSYKOPATENS SOCIALA VÄRDE

Målsättningen med detta arbete har varit att beskriva en personlighetsstörning som kommer till uttryck redan i barndomen och som mig veterligen aldrig tidigare beskrivits. (82) I följande avsnitt ska vi försöka gå bortom denna målsättning och diskutera hur de autistiska barnen kommer att klara sig senare i livet. Samtidigt ska vi också diskutera deras potentiella värde för samhället. Denna fråga är tillräckligt viktig för att diskuteras inom ramen för detta arbete, trots att det inskränker sig till att endast behandla autism i barndomen.

Med utgångspunkt från det som hittills sagts skulle man kunna förvänta sig att det vore extremt svårt, om inte omöjligt, för autistiska personer att uppnå social integration. Trots allt har vi poängterat att det viktigaste kännetecknet för detta tillstånd är en störning i förmågan att anpassa sig till omgivningen. Denna dystra förutsägelse gäller emellertid endast i ett fåtal fall och då nästan uteslutande de som förutom autism också lider av grav intellektuell retardation.

Ödet för de senare fallen är ofta tragiskt. I bästa fall kan de få ett lägkvalificerat arbete, och oftast endast ett tillfälligt sådant. De mindre gynnsamma fallen driver omkring som "original", groteska och förfallna, och talar högt med sig själva eller helt obekymrat med förbipasserande, precis som autistiska individer gör. De förföljs av gatpojkar och reagerar på detta med vilda men gagnlösa raseriutbrott.

Detta är inte fallet när det gäller autistiska individer med bibehållet intellekt, och särskilt inte de som intelligensmässigt ligger över genomsnittet. I vuxenlivet är naturligtvis dessa individers relationer till omvärlden lika störda som de var under barndomen och skapar samma karakteristiska konfliktsituationer. En gammal definition på psykopater är att de är människor som lider av sig själva och som omgivningen i sin tur lider av. Det senare ledet av denna definition gäller i högsta grad autistiska individer, men det är svårt att avgöra om de lider av sig själva. De *är* märkligt otillgängliga och svåra att få grepp om. Deras känsloliv förblir en gåta. Med tanke på deras beteendeproblem under barndomen kan man knappast förvänta sig annat än att deras närmaste släktingar eller äkta hälfter tycker att de är svåra att leva tillsammans med. I fråga om deras yrkesliv är dock situationen en helt annan.

Det stora flertalet av dem kan bli mycket framgångsrika i sina yrkesliv, och av detta följer också social integration. Begåvade autistiska individer kan uppnå höga positioner och vara så framgångsrika att man skulle kunna tro att endast dessa människor har möjlighet att klara av vissa prestationer. Det tycks som om de besitter ett slags kompensatorisk begåvning för att uppväga sina brister. Deras orubbliga beslutsamhet och skarpa intellekt, som visar sig i deras spontana och självständiga tänkande - samt deras trångsynthet och enkelsparighet som manifesteras i deras specialintressen - kan vara av oerhört värde och leda till utomordentliga prestationer inom deras specialområden. Hos den autistiska individen kan vi mycket tydligare än hos ett normalt barn redan från tidig barndom ana en förutbestämmdhet för ett visst yrke. Ofta är det deras speciella talanger som bestämmer deras framtida yrkesinriktning.

Här följer ett exempel. Under nästan tre decennier hade vi möjlighet att följa en autistisk individs utveckling från pojke till vuxen man. Under hela sitt liv uppvisade han ett utpräglat autistiskt beteende. Det var som om han aldrig brydde sig om andra människor. Han var så frånvarande att han ofta inte ens kände igen sina närmaste bekanta. Han var extremt klumpig och tafatt och han uppvisade alla de svårigheter vi tidigare beskrivit i samband med de praktiska vardagsbestyren. Han förblev säregen och socialt missanpassad. Man kunde t.ex. se honom som ung man på spårvagnen där han ytterst noggrant och ihärdigt satt och petade sig i näsan! I skolan var det ständiga problem - ibland lärde han sig något, ibland inte, allt beroende på vilket humör han för tillfället var på. Han hade inte den minsta språkbegåvning. I de högre klasserna kom han aldrig längre än till grundnivån i det grekiska språket, och det var enbart tack vare sina övriga talanger som han klarade sig.

Redan i småbarnsåldern gav han prov på sin mycket ovanliga matematiska begåvning. Genom att ständigt ställa frågor till vuxna skaffade han sig all den grundkunskap han behövde för att sedan självständigt arbeta vidare. Följande händelse sägs ha inträffat under hans tredje (!) levnadsår. Modern fick rita en triangel (trehörning), en kvadrat (fyrhörning) och ett pentagram (femhörning) i sanden. Sedan tog han själv en pinne, drog en linje och sa: "Det här är en tvåhörning (Zweieck), eller hur?" Sedan gjorde han en punkt och sa: "Och det här är en enhörning (Eineck)." Alla hans lekar och allt hans intresse var fokuserat på matematik. Redan innan han börjat skolan kunde han räkna ut kubikrötter. Det bör understrykas att föräldrarna aldrig försökte öva honom i räkning, utan pojken hade helt spontant, ibland i strid med lärarnas önskemål, förmått dem att lära honom dessa färdigheter.

På högstadiet förbluffade han lärarna med sina specialiserade matematiska kunskaper som redan nått de mest abstrakta nivåer. Tack vare sin extraordinära begåvning, och trots sitt omöjliga beteende och sina misslyckanden i andra ämnen, gick han vidare utan att behöva gå om någon årskurs och klarade även av inträdesproven till universitetet. Inte långt efter det att han hade börjat läsa teoretisk astronomi påvisade han ett matematiskt fel i Newtons teorier. Hans handledare gav honom rådet att ta detta som utgångspunkt för sin doktorsavhandling. Ända från början stod det

klart att han var ämnad för en akademisk karriär. På anmärkningsvärt kort tid blev han universitetslektor vid institutionen för astronomi och hade därmed uppnått sin docentkompetens.

Detta fall är inte på något sätt exceptionellt. (83) Till vår stora förundran har vi sett hur autistiska individer med god intellektuell förmåga så gott som alltid uppnår yrkesmässiga framgångar, oftast inom synnerligen specialiserade akademiska yrken och i mycket höga positioner och företrädesvis inom teoretiska områden. Vi har sett ett stort antal människor vars matematiska begåvning har bestämt deras yrkesmässiga inriktning: matematiker, tekniker, kemister och ämbetsmän i höga positioner. Vi har också funnit en del ovanliga specialiteter. Det finns t.ex. en expert på heraldik som sägs vara en auktoritet inom sitt gebit. Det finns också ett flertal framgångsrika musiker som behandlats på vår klinik när de var barn. Det till synes överraskande faktum att så besvärliga och avvikande barn kan uppnå en acceptabel och till och med hög grad av social integration kan förklaras om man studerar detta fenomen lite närmare.

Vilken yrkesinriktning man än väljer krävs det såväl målmedvetenhet som ett beslut om att avstå från ett stort antal andra tänkbara möjligheter. De flesta tycker att detta är ett obehagligt beslut att fatta. Många unga människor väljer fel yrkeskarriär eftersom de är lika begåvade inom andra områden och inte kan uppbåda det engagemang som krävs för att inrikta sig på ett enda yrkesområde. För den autistiska individen är det emellertid en helt annan sak. Med koncentrerad energi och självklar tillförsikt - ja, med skygglappar mot livets många möjligheter - går de sin egen väg, den väg som deras begåvning stakat ut åt dem ända sedan barndomen. Och på så sätt besannas återigen det gamla talesättet: Människans goda och dåliga egenskaper är endast två sidor av samma mynt. Det är helt enkelt omöjligt att skilja dem åt, att välja det positiva och förkasta det negativa.

Vi är övertygade om att autistiska individer har en plats att fylla i samhället. De uppfyller sina roller väl, kanske bättre än någon annan, och då talar vi ändå om människor som hade stora svårigheter som barn och som orsakade mängen sorg och bekymmer för sina föräldrar. (84)

Våra fallbeskrivningar är utomordentliga exempel på att även avvikande personlighetstyper har möjlighet att utvecklas och anpassa sig. Under utvecklingens gång kan förutsättningarna för social integration komma att förändras på ett sätt som man aldrig skulle kunna drömma om. Det är detta som vägleder oss i vårt arbete med svåra fall av autism eller andra former av störningar. Det ger oss också rätten och plikten att med all den kraft vi besitter göra vår stämma hörd till stöd för dessa barn.

Vi är övertygade om att endast den genuint hängivne och kärleksfulle läraren kan uppnå goda resultat i arbetet med dessa talamodskrävande barn.

AVSLUTANDE KOMMENTARER AV UTA FRITH

När vi nu kommit till slutet av detta arbete borde vi även diskutera den befintliga litteraturen i ämnet, men i dagens läge skulle detta vara föga givande. Man borde undersöka på vilket sätt de

barn som beskrivits här kan relateras till rådande typlärar. Även om jag inte tror att det är möjligt att åstadkomma en perfekt systematiserad typologi kan typbegreppet vara användbart i vissa fall, vilket jag har försökt bevisa i föreliggande undersökning.

I litteraturen om olika personlighetstyper finner vi naturligtvis de som uppvisar likheter med den autistiska personligheten. Här återfinns E. Kretschmers schizotyma personlighet, E. R Jaenschs desintegrerade personlighet och framför allt den introverta personlighetstyp som C. G. Jung beskriver. Särskilt i beskrivningen av den introverta personligheten finns det mycket som påminner om de barn som beskrivits här. Introversion, i de fall där en begränsning av jaget och en inskränkning av relationerna till omgivningen förekommer, kan i själva verket vara ett uttryck för autism. (85) Ingen av ovanstående författare har dock nämnt något om hur de personlighetstyper de beskriver har utvecklats under barndomen. Av denna anledning har vi begränsade möjligheter att göra några jämförelser, och därtill kommer att deras beskrivningar ligger på en mycket annorlunda nivå än vår.

Diskussionerna kommer tveklöst att bli mer fruktbara när vi vet hur våra autistiska barn klarat sig i vuxenlivet. Detta kommer att framgå av en senare undersökning, där vi avser att inte bara utforska de biologiska och genetiska grunderna närmare utan även studera utvecklingen efter barndomen. Vi kommer då att erbjudas möjligheter att i detalj jämföra autism med de personlighetstyper som andra forskare har beskrivit. (86)

I föreliggande studie har vårt syfte varit att beskriva en typ av avvikande barn som vi dels har stora erfarenheter av, dels känner ett stort ansvar för i fråga om deras fostran. Dessa barn intresserar oss inte bara på grund av deras egenheter och svårigheter utan också på grund av deras relevans i fråga om centrala psykologiska, pedagogiska och sociologiska problem.

1. De sju första sidorna av inledningen, som är mycket allmänt hållna och i vissa stycken avviker från ämnet, har utelämnats i denna översättning. Asperger utelämnade själv dessa sidor i den något reviderade upplagan av avhandlingen som ingick i hans lärobok *Heilpädagogik*, 1952. Den utelämnade delen innehåller en diskussion om de aktuella typlärar, som syftade till att kategorisera såväl normala som patologiska personlighetstyper. Inledningen avslutas med antagandet att det är möjligt att komma till rätta med typlärarnas begränsningar genom att använda sig av såväl generella beskrivningar som individuella fallstudier.

2. Titeln på Aspergers banbrytande avhandling har medfört att termen autistisk psykopati fått spridning. Denna term hade kunnat översättas med antingen autistisk personlighetsstörning eller autism, för att ansluta den till den nu rådande terminologin.

3. Den schweiziske psykiatern Eugen Bleuler, som skrev en inflytelserik lärobok i psykiatri, myntade inte enbart termen autism utan också termen schizofreni. Bleuler skilde mellan autism och autistiskt tänkande. I engelska översättningar av hans verk används vanligtvis begreppen *dereism* och *dereistiskt tänkande*, vilka refererar till avsaknaden av verklighetskontakt.

4. För Bleuler innebar autistiskt tänkande tankeassociationer som genereras av affekter. Han använde inte detta begrepp enbart när det gällde schizofrena patienter utan syftade också på normala människor. "Autistiskt tänkande förvandlar pojken som leker soldat till general, flickan som leker med sin docka till en lycklig mor ... och gör det möjligt för dagdrömmaren att ge uttryck för sina önskningar och för sin fruktan."

År 1919 publicerade Bleuler *Das autistisch-undisziplinierte Denken in der Medizin und seine Überwindung*, i vilken han kritiserade de dåvarande arbetsmetoderna inom den medicinska vetenskapen. Han gav exempel på övertygelser inom denna disciplin som var önskedrömmar snarare än sanningar, analogiska snarare än logiska, fantasier snarare än realiteter. Det framgår tydligt av denna polemiska avhandling att autistiskt tänkande enligt Bleulers synsätt rör sig om någonting helt annat än det vi menar med autism. Detta uppmärksammades också av Asperger, som i den reviderade upplagan av avhandlingen som kom att ingå i hans lärobok (1952) utelämnar alla referenser till dereistiskt tänkande.

5. Denna berömda klinik grundades 1918 av Erwin Lazar och var föregångare ifråga om att kombinera specialundervisning och pediatrik.

6. De praktiska rutinerna omfattade sådana färdigheter som att tvätta sig, klä på sig och att i största allmänhet hålla sig själv och sina kläder rena samt förmodligen även en del grundläggande sociala färdigheter, som att ha ett gott bordsskick och att sitta still och vara uppmärksam under skollektionerna. Toaletträningen nämns över huvud taget inte, medan det i Kanners fall utgör ett oerhört stort problem.

7. Donald, Kanners första fall, tycks också ha genomgått en relativt tidig och ovanlig språkutveckling. Vid två års ålder sades han kunna räkna upp ett stort antal filmer och recitera poesi och prosa. Aspergers målade uttryck "tala som en vuxen" tyder på en egenhet som sträcker sig långt utöver brådmogenhet.

8. Disciplinproblem är ett mycket framträdande symptom i Aspergers fall, vilket däremot inte gäller Kanners urval, även om de problem som han nämner omfattar aggressivt och destruktivt beteende. Förklaringen till denna skillnad står kanske att finna i den liberala synen på barnuppfostran i USA, där man tog större hänsyn till barnets behov, medan man i Europa höll fast vid sådana aspekter som respekt och disciplin.

9. Den sociala störning som beskrivs här påminner starkt om bilden av den "säregna" personlighetstypen, snarare än om den "avskärmade" eller "passiva" som man finner i Wings och Goulds (1979) terminologi.

10. Längre fram i texten ges exempel på Fritz stereotypa (repetitiva) rörelser och vanor som bestod i eko-tal, att hoppa upp och ner och att slå vilt omkring sig. Det som framför allt utmärker sådana aktiviteter är deras fragmentariska natur. De tycks oftast framkallas utan någon yttre orsak.

11. Det är intressant att jämföra Kannors och Eisenbergs (1955) beskrivning av den autistiske pojken George och hans mor: 'När de kom uppför trappan lunkade barnet bedrövat efter modern som inte tog någon notis om pojken.' Det verkar som om författarna sympatiserar med barnet, samtidigt som de i viss mån fördömer modern. Asperger poängterar däremot likheten mellan modern och sonen genom det sätt på vilket de ignorerar varandra.

12. Denna beskrivning påminner även här starkt om den som Kanner och Eisenberg (1955) gav av Georges mor: "Den välutbildade modern såg sjaskig ut vid det första besöket. Hon kände sig värdelös, var tyngd av ansvaret för familjen och gav ett dystert och kraftlöst intryck

13. Kanner uppehåller sig inte särskilt mycket vid den säregna blicken i sina första fallbeskrivningar, men en tydlig referens till samma fenomen som Asperger beskriver hittar man i fallet Virginia: "När hon tilltalades svarade hon genom att stiga upp och komma närmare, utan att ens titta på den person som tilltalat henne. Hon bara stod där apatisk och stirrade ut i tomma luften."

14. Som en jämförelse kan nämnas att Kanner i sin första fallbeskrivning (1943) skrev att "Donald tyckte om att leka med andra barn och göra de saker som barn i hans ålder normalt är intresserade av". Och vidare: "Han slängde ständigt saker på golvet, till synes nöjd med det oljud han åstadkom."

15. Kanner (1943) nämner inte ondskefullt beteende. Donald uppvisade emellertid beteenden som Asperger med största sannolikhet skulle ha betecknat som ondskefulla: "Han fortsatte att tugga papper, att kleta mat i håret, att slänga böcker i toaletten och stoppa nycklar i avloppet, han klättrade på bordet och byrån och fick ständiga vredesutbrott."

16. Ett av Aspergers mest kontroversiella påståenden är att de autistiska barn han beskriver har ett avsiktligt illvilligt eller ondskefullt beteende. Detta påstående måste ses i relation till hans övriga iakttagelser i fråga om barnens generella likgiltighet rörande andra människors känslor. Aspergers exempel tyder på att barnet endast vill åstadkomma en fysisk reaktion och inte en psykisk, som när Fritz provocerade sin lärare därför att han tyckte om att se henne bli arg.

17. Kanner imponerades av de speciella talanger som nästan samtliga av deras fall uppvisade. Fritz visar prov på en osedvanlig matematisk begåvning och ett gott utantillminne. Även Donald hade ett utmärkt utantillminne och kunde räkna till hundra vid fem års ålder.

18. Senare forskning kring störningar i i förmågan att förstå den känslomässiga innebörden i ansiktsuttryck och röstlägen bekräftar Aspergers iakttagelser. Se Hobson (1989) för en översikt över den forskning som bedrivits och de teoretiska tolkningar som gjorts inom detta område. Asperger var övertygad om att autistiska barn hade en störd relation till omgivningen i allmänhet och inte enbart till den sociala miljön. Därav följer att deras brist i förmågan att förstå känslouttryck är en konsekvens av samma underliggande problem (dvs. kontaktstörning) som också resulterar i deras

hjäplöshet när det gäller praktiska frågor i vardagslivet. Kanner gör å sin sida en jämförelse mellan den "utmärkta relationen till föremål och avsaknaden av relationer till människor", en mycket betydelsefull iakttagelse som legat till grund för många teorier om autism.

19. Det framgår klart av Aspergers samtliga fallbeskrivningar att han var övertygad om att autistiska barn har förmågan att hysa starka känslor, och att det endast var deras förmåga att uttrycka sådana känslor på ett adekvat sätt som var störd.

20. På samma sätt som i fallet Fritz V, tycks disciplinproblem vara den huvudsakliga orsaken till remitteringen.

21. Det var misslyckandet med att uppnå den kunskapsnivå som krävdes vid slutet av skolåret som tvingade Harro att gå om andra årskursen. Han sattes i en klass med yngre elever för att genomgå samma studieplan på nytt. Detta torde ha inneburit ett stigma för såväl pojken som hans familj.

22. Tyvärr redovisas inga exempel på Harros fantastiska historier. Därför är det svårt att avgöra huruvida dessa historier var avsiktligt påhittade, dvs. om Harro var fullt medveten om deras fiktiva natur. Donald (Kanners första fall) hittade enligt sin mor också på historier, men även här saknas exempel för att vi ska kunna avgöra vad som avsågs med detta.

23. "Ich bin ein ganz fürchterlicher Linkser."

24. Harros sociala störning bestod i att han var såväl avskärmad som säregen. Han uppvisade t.ex. en aggressiv respektlöshet gentemot sina lärare och undvek andra barn.

25. De exempel på testfrågor vid IQ-undersökningar som Asperger nämner har han valt i syfte att illustrera det autistiska barnets kvalitativa tankeförmåga, men de begränsar sig enbart till det kliniska intrycket. Hans kollega Elisabeth Wurst (1976) publicerade IQ-profiler utifrån de testresultat man erhållit, vilka uppvisar det karakteristiskt ojämna mönster som vanligtvis återfinns vid autism. Detta mönster diskuteras av Frith (1989).

26. Asperger är övertygad om att hans exempel på de svar barnen ger på likhetstestet visar på ett djupsinnigt och originellt tänkande. Ett anmärkningsvärt inslag i svaren är emellertid hur deras allmänna kunskaper och personliga minnen blandas samman och överlappar varandra. Detta skulle kunna vara ett tecken på att barnen inte förstod syftet med frågorna. I normala fall skulle en person inse att generella frågor kräver generella svar och avhålla sig från att återge specifika självupplevda händelser.

27. Vi finner ofta underpresterande elever bland autistiska barn med såväl normal som hög intellektuell förmåga, vilket också har bekräftats av senare forskning. Se Gillberg (1989) för en översikt.

28. Med all sannolikhet anspelar Asperger här på Heinrich von Kleists klassiska tyska verk från 1810, där han i en essä om marionetteatern gör en jämförelse mellan den naturliga gracen hos ett barn som rör sig omedvetet och den konstlade mekaniska marionetteatern. På samma sätt gör Asperger en jämförelse mellan det "intellektualiserade" beteendet, som är formellt och styltat, och spontant beteende, som är naturligt graciöst och tilltalande.

29. Asperger rekommenderar ofta inläring via medveten intellektualisering, vilket han anser vara den lämpligaste metoden för undervisning av autistiska barn. Enligt den Heilpädagogiska metoden bör denna form av kompensatorisk inläring användas endast då det är uppenbart att normal intuitiv inläring misslyckats.

30. Det faktum att autism kan förekomma på alla begåvningsnivåer - inklusive det subnormala intelligensområdet - har ofta förbisetts, även av Asperger själv i hans senare verk.

31. Som i fallet med Harro L. framgår det inte huruvida Ernst själv trodde på sina fantastiska historier eller om han var medveten om att de var påhittade och berättade dem för att avsiktligt vilseleda sin mor.

32. Denna observation kan klart relateras till det som Kanner kallar "krav på oföränderlighet", vilket han betraktar som ett av kardinalsymtomen vid autism. Asperger noterar detta symptom, men fäster inget större avseende vid det.

33. Graf Bobby, en populär driftkucku i tysktalande länder, framför allt i Österrike, är en förfinad aristokrat som ständigt uttrycker förvåning över helt normala händelser och betraktar dem som fullständigt ofattbara. Denna bild av den naive herremannen kan mycket väl tänkas ha inspirerats av förekomsten av begåvade autistiska personer.

34. Asperger antyder med sina exempel att det finns ett djupare samband mellan krav på oföränderlighet och tvångsmässigt pedanteri, avgränsade intressen och envist fasthållande vid egna idéer.

35. Här beskriver Asperger ett problem som i hög grad erinrar om klassisk dyslexi, en störning som kännetecknas av grava problem när det gäller fonemsegmentering (se Snowling, 1987, för en närmare diskussion). Vi vet ännu inte om dyslexi uppträder tillsammans med autism i större utsträckning än vad man slumpmässigt skulle kunna förvänta sig.

36. Aspergers påstående att autistiska särdrag är än mer framträdande hos retarderade individer än hos normalbegåvade är viktigt att beakta. Hans kliniska bild av autism är inte enbart begränsad till begåvade barn.

37. Dessa exempel erinrar också om det kännetecknen som Kanner benämnde "krav på oföränderlighet".

38. Denna kortfattade fallbeskrivning antyder att Asperger inte är lika fascinerad av de allvarigare störningarna vid autism som av de lindrigare störningarna, vilka exemplifieras av Harro L. Vid senare föreläsningar refererar Asperger ofta till grava fall av autism som beskrivs i amerikansk litteratur. Han vidhåller dock att dessa fall är mycket annorlunda beroende på att de har en annan etiologi. Allvarliga fall av autism orsakas enligt Asperger av hjärnskada snarare än av konstitutionella faktorer.

39. Det viktiga konstaterandet att symtomen uppträder från och med det andra levnadsåret nämner Asperger närmast i förbigående, vilket lett till att det ofta förbisetts. Detta har också resulterat i att man länge trott att Aspergers fall genomgått en normal utveckling under de tre första åren, i vissa fall ännu längre, framför allt när det gäller den språkliga utvecklingen.

40. Ett utmärkt exempel på ett beteende som omedelbart avslöjar det autistiska barnet vid ett första möte beskrivs av Kanner (1943) i hans anteckningar om Donald: "En inbjudan att stiga in i rummet ignorerades, men han lät sig villigt ledas. Väl inne i rummet kastade han inte ens en blick på de tre läkare som var närvarande ... utan begav sig omedelbart till skrivbordet och började rota bland papper och böcker."

41. I sin senare lärobok understryker Asperger (1952) att utseendet är mycket varierande hos autistiska individer. De aristokratiska drag som han framhåller här är inte ett generellt kännetecken hos autistiska individer. Även om många författare har beskrivit skönheten hos unga autistiska barn, finns det några få som också nämner att till och med en förtrollande skönhet kan gå förlorad under uppväxten och i vuxenlivet. I tidig barndom och fram till tonåren kan det lillgamlas och självupptagna och socialt likgiltiga uppträdandet, i kombination med de barnsliga, symmetriska dragen, mycket väl resultera i den tilltalande bilden av en liten aristokrat som Asperger beskriver.

42. Det barn som genomgår en normal utveckling använder blicken för att söka social kontakt under det första levnadsåret. Man vet dock ännu inte om detta beteende saknas hos autistiska spädbarn, eftersom autism inte med säkerhet kan diagnosticeras förrän i 2-3-årsåldern.

43. Asperger drar slutsatsen att den säregna blicken hos autistiska individer består i att den är snabb och flyktig och fixeras lika hastigt på människor som på föremål. Detta är anmärkningsvärt eftersom det under flera decennier varit experternas åsikt att autistiska barn avsiktligt undviker att se på människor. Föreställningen att dessa barn undviker ögonkontakt kan vara en orsak till missuppfattningen att autism är ett tillstånd som kännetecknas av att individen undviker all social kontakt. Om Aspergers arbete uppmärksammats tidigare hade denna missuppfattning kanske kunnat undvikas.

44. Medan Kanner knappast alls nämner begränsade uttrycksfunktioner hos autistiska barn, är Asperger mycket detaljerad när han beskriver detta för honom viktiga symptom på autism. Anledningen skulle kunna vara att den störning av uttrycksfunktionerna som Asperger beskriver är

mer framträdande i de fall där man paradoxalt nog finner ett välutvecklat språk men dålig kommunikationsförmåga.

45. Redan här diskuterar Asperger den aspekt av språket som vi idag kallar pragmatik. Det är ett välkänt faktum att autistiska individer har en specifik störning när det gäller pragmatiken, dvs. *användandet* av språket. Detta stämmer även i de fall då deras tal i övrigt är språkligt välutvecklat.

46. Aspergers diskussion om uttrycksfunktioner är starkt influerad av Ludwig Klages (t.ex. 1936), som vid denna tid var en välkänd psykolog. Klages försökte med utgångspunkt från individens specifika beteende finna en vetenskaplig metod för karaktärsbestämning. De beteendenaspekter han inriktade sig på var rösten, rörelseschemat, ansiktsuttrycket och även handstilen.

47. De originella ord och fraser som autistiska barn skapar kännetecknas oftast av att innebörden och framför allt syftet är svärbegripligt för åhöraren. Asperger är alltför benägen att poängtera originaliteten och bortser från det icke ändamålsenliga i att använda ett idiosynkratiskt språk.

48. "Die Leiter geht so spitz und die Stiege so schlangenringelich."

49. "Mündlich kann ich das nicht, aber köpfllich."

50. "Für ein Kunstauge sind solche Bilder vielleicht schön, aber mir gefallen sie nicht."

51. "Ich möcht' nicht sagen dass ich unfrohm bin, aber ich hab' so kem Merkmal von Gott."

52. I Aspergers lärobok från 1952 återfinns ett intressant exempel med en drygt sjuårig pojke, vilket samtidigt illustrerar förmågan att göra originella observationer och att dra kausala slutledningar som man kan finna hos begåvade autistiska barn, GLAS/SPEGEL: "En spegel är inte särskilt annorlunda, en glasskiva som är målad med kvicksilver på baksidan; det speglar tillbaka bilden framför glaset; varför kvicksilver kan göra på det viset vet jag inte, kanske därför att det är så mörkt. Jag har kommit på att man kan se sig själv när det finns någonting mörkt bakom glaset. När det funnits ljus bakom det har jag aldrig kunnat se mig själv. Det finns en glasdörr i vårt hus, men man kan bara spegla sig i den då ljuset bakom den inte är på ." Detta exempel visar på samma blandning av personliga minnesbilder och faktakunskaper som vi fann i Fritz och Harros svar.

53. I de flesta fall är de frågor som autistiska barn funderar över inte särskilt komplicerade, utan snarare annorlunda än de som deras jämnåriga intresserar sig för. Deras förmåga att tänka i biologiska eller fysiska termer tycks emellertid vara mera välutvecklad än förmågan att tänka i psykologiska termer (Baron-Cohen, 1989), medan det motsatta förhållandet gäller för normala barn.

54. Cirka tio år senare skriver Asperger i sin lärobok (1952) att rymdskepp inte längre är fantastiska uppfinningar. Lite skämtsamt antyder han att uppfinnaren kanske var autistisk.

55. Påståendet om att autistiska barn har en särskilt god förmåga att förstå konst är mycket förvånande. Man kan dock mycket väl tänka sig att begåvade autistiska barn betraktar konst och litteratur på ett uppfriskande okonventionellt sätt.

56. Introspektion och självreflektion brukar vanligtvis relateras till mentala snarare än fysiologiska processer. Aspergers exempel kan alla hänföras till observationer av fysiologiska tillstånd. Om ett autistiskt barn har svårigheter med att föreställa sig mentala tillstånd, är det mycket möjligt att en biologisk begreppsvärld spelar en framträdande roll i ett sådant barns liv. En personlighetsteori som grundar sig på ett biologiskt synsätt skiljer sig avsevärt från den som har sina rötter i en psykologisk teori. Utifrån denna synvinkel är påståendet om att autistiska barn skulle kunna bedöma andra människors karaktärer föga sannolikt. Autistiska barn har dock en osviklig förmåga att kunna avgöra om en person verkligen älskar dem, just därför att de är naturliga behaviorister. De skulle helt enkelt strunta i den person som bara talar vänligt till dem men som i själva verket inte hjälper dem.

57. Många års erfarenheter från internatskolor för autistiska barn bekräftar att barnen ibland kan lida av svår hemlängtan, men att det inte är särskilt vanligt. Senare framlägger Asperger en hypotes om orsaken till den hemlängtan han kunnat observera hos barnen: avsaknaden av dagliga rutiner. Som Kanner poängterar kan barnen bli synnerligen förtvivlade gäller till synes obetydliga förändringar i de välbekanta rutinerna.

58. Här visar Asperger den aktning han kände för sina handledare vid universitetssjukhusets där han utbildades. Hamburger var klinikchef när Asperger skrev på sin avhandling och hade onekligen ett stort inflytande på detta arbete.

59. Bilden av den världsfrånvände professorn erinrar i högsta grad om autism. Också Kanner använder denna bild när han beskriver föräldrar till autistiska barn: "Många av fäderna påminde om den populära karikatyren av den tankspridde professorn som är så uppfylld av vidlyftiga abstraktioner att det knappt finns något utrymme kvar för de triviala vardagsbestyren."

60. Det finns ännu ingen förklaring till varför autistiska individers speciella färdigheter så ofta omfattar ett välutvecklat utantillminne. Den spontana förkärleken för almanackor och tidtabeller är också en utforskad gåta. Genom Aspergers observationer vet vi att dessa säregna intressen var lika iögonfallande då som nu.

61. Asperger var själv känd för att vid nio års ålder ha läst samtliga verk av Grillparzer, en av Österrikes främsta dramatiker.

62. Aspergers observationer av störningar i uppmärksamhetsförmågan hos autistiska barn är intressanta och vore väl värda att följas upp genom en systematisk undersökning. Den självklara fråga som då infinner sig är huruvida man kan länka uppmärksamhetsstörningar till avgränsade

intressen. Man skulle t.ex. kunna tänka sig att de autistiska individer som har högt utvecklade specialintressen är så djupt koncentrerade på dessa att de skulle vara mycket svåra att distrahera.

63. Tyvärr ges inga exempel på sådana kunskapstest. Hur intressant denna idé än må vara är det svårt att pröva hållbarheten i Aspergers påstående om mekaniska inlärningssvårigheter.

64. Återigen talas det om ondskefulla handlingar, men denna gång föreslår Asperger att orsaken skulle kunna vara en bristande förståelse för hur sårande dessa handlingar kan vara för en annan människa. Detta resonemang stämmer väl överens ni med hypotesen att autistiska individer oftast inte räknar med andra människors sinnestillstånd. Se Frith, 1991 för en närmare diskussion om detta ämne.

65. Negativistiska reaktioner innefattar vägran att göra som man blir tillsagd eller att göra raka motsatsen.

66. Det autistiska barnets hängivenhet och djupa försjunkenhet i de egna aktiviteterna kan vara en av orsakerna till övertygelsen om att dessa barn har ett rikt inre fantasiliv. Det finns emellertid få bevis som pekar på att autistiska barn har samma slags fantasiliv som barn med normal utveckling.

67. Ett rörande exempel som Asperger senare beskriver (1952) handlar om en pojke som regelbundet flydde till ett urmakeri alldeles intill skolan för att undkomma sina plågoandar. Urmakaren fattade tycke för pojken och de två umgicks en hel del och diskuterade filosofiska frågor.

68. Utifrån den kunskap vi har idag är det möjligt att det vid en närmare undersökning skulle visa sig att en del av de aversioner som här nämns kunde bero på födoämnesallergier.

69. Till skillnad från Kanner (1943) beskriver Asperger det paradoxala fenomenet hyper- respektive hypokänslighet för ljud, ljus och beröring. Denna företeelse har sedan dess kunnat studeras hos autistiska barn på alla begåvningsnivåer. Någon enighet om det diagnostiska värdet eller innebörden i detta särdrag har emellertid inte kunnat uppnås.

70. Alla de autistiska särdrag som Asperger diskuterar i de tre föregående styckena kan förklaras utifrån teorin att autistiska individer saknar en adekvat uppfattning om andra människors mentala tillstånd: för det första visar de inga känslor och anstränger sig inte att vara trevliga eftersom de aldrig försöker påverka andra människors känslor gentemot dem; för det andra är de extremt egocentriska eftersom de inte gör någon åtskillnad mellan sina egna och andra människors mentala tillstånd och inte inser att de kan vara olika; för det tredje ger de ett intryck av att vara ohövliga eftersom de är omedvetna om de små finesser i det sociala livet som är grunden för ömsesidiga och välfungerande relationer. På samma sätt kan olydnaden och det dåliga uppförande, som tycktes vara huvudorsakerna till remitteringen av Aspergers fall, härröra ur en bristande förståelse för vilka effekter deras beteende har på en annan persons sinnestillstånd.

71. Det tänkbara sambandet mellan störningen av den aktiva uppmärksamhetsförmågan, tillgivenheten för vissa föremål och de avgränsade intressena pekar enligt Asperger på en störd relation till tingens värld. Medan Kanner skiljer mellan dåliga relationer till människor och goda relationer till föremål, lyfter Asperger fram exempel på dåliga relationer till både människor och föremål.

72. Senare exempel på samlingar som nämns av Asperger innefattar leksaker och sytråd. I Kanners ursprungliga avhandling nämns däremot ingenting om att samlandet skulle vara ett utpräglat autistiskt särdrag. Detta har dock senare ofta kunnat dokumenteras hos autistiska individer på alla begåvningsnivåer.

73. Denna skarpsynta iakttagelse har bekräftats genom en mängd senare fallbeskrivningar. Sinne för humor är i första hand avhängigt av en intakt förmåga att förstå den kommunikativa aspekten av språket, dvs. pragmatiken.

74. Tyvärr blev någon studie av nära släktingar aldrig slutförd, och det summariska konstaterandet att autistiska särdrag alltid förekommer hos någon av barnets släktingar kunde inte verifieras utifrån tillgängliga data. Gillberg, 1991 har emellertid sammanställt sex utförliga släktstudier och visar att det finns klara belägg för att Aspergers syndrom kan vara ärftligt.

75. Detta provokativa påstående förtjänar att studeras på nytt i ljuset av neurobiologiska teorier om könsskillnader när det gäller hjärnans utveckling (se t.ex. Geschwind & Galaburda, 1985).

76. Aspergers jämförelse mellan könen ifråga om underliggande tankeprocesser och intressen avspeglar mycket tydligt rådande kulturella stereotyper. Ännu så länge har vi en begränsad vetenskaplig grund för dessa vitt spridda uppfattningar, och det saknas fortfarande empiriska belägg för påståendet att autistiska pojkar skiljer sig från autistiska flickor när det gäller abstrakt tänkande.

77. I sin lärobok från 1952 vidhåller Asperger att samtliga unga flickor han känner till som har en fullt utvecklad autism har förvärvat sjukdomen efter en förmodad encefalit. Att även unga flickor kan uppvisa den typiska Aspergervarianten av autism är numera väl dokumenterat. Ett flertal fall beskrivs på andra ställen i denna bok. Faktum kvarstår dock att den absoluta majoriteten utgörs av pojkar. En könsbunden form av ärftlighet ligger helt i linje med detta mönster.

78. Epidemiologiska studier har inte kunnat bekräfta att autistiska barn oftast är familjens enda barn.

79. Detta anspelar på de krav på ökat barnafödande som den nazistiska regimen ställde på dåtidens familjer. Detta är det enda ställe i hela avhandlingen som indirekt refererar till dåtidens nazistiska ideologi, och det under en tid då det skulle ha varit lämpligt att göra många fler liknande referenser.

Uppenbarligen försenades godkännandet av Aspergers avhandling på grund av att han inte var medlem av det nationalsocialistiska partiet.

80. Det har nyligen visat sig att schizofreni kan förekomma överlagrat på autism. Ett sådant fall redovisas av Tantam, 1991.

81. Aspergers ståndpunkt är identisk med Kanners och har bekräftats av epidemiologiska studier: det förekommer inte fler fall av schizofreni i familjer med autistiska barn.

82. Kanners klassiska avhandling om autism hade publicerats ett år tidigare men kom på grund av kriget inte till Aspergers kännedom.

83. I sin bok från 1952 nämner Asperger att den unge mannen sedan länge arbetar som universitetsprofessor och konstaterar att detta är ett synnerligen exceptionellt fall. Intressant att notera är att han nio år tidigare påstod att fallet *inte* på något sätt var exceptionellt.

84. Den historiska bakgrunden till detta lidelsefulla försvar för autistiska individers sociala värde låg i det reella hot som den nazistiska terrorn utgjorde, under vilken man inte ens drog sig för att avrätta mentalt handikappade och socialt avvikande.

85. Påståendet att introversion i allt väsentligt skulle kunna vara samma sak som autism är egendomligt men också fascinerande om man betänker att Asperger själv betraktade sig – och betraktades av andra - som en typiskt introvert person. I vissa avseenden skiljer sig inte den autistiska personens upplevelser från en normal persons och därför skulle jämförelsen med introversion kunna vara relevant. Man får emellertid inte bortse från det faktum att det är en himmelsvid skillnad mellan en välanpassad introvert person (som inte behöver anstränga sig för att anpassa sig socialt) och en autistisk person som egentligen inte är mer än bristfälligt anpassad (som ständigt måste kämpa).

86. Tråkigt nog genomförde Asperger aldrig sin utlovade studie. Hans senare arbeten var nästan uteslutande ämnade att befästa hans åsikter och förespråka ett användande av specialpedagogik (Heilpädagogik).

REFERENSER

Hans Aspergers referenser

Bleuler, E. (1922). *Das autistisch-undisziplinierte Denken in der Medizin und seine Überwindung*. 3:e uppl. Berlin: Springer.

Bleuler, E. (1930). *Lehrbuch der Psychiatrie*. 5:e uppl. Berlin: Springer.

Hamburger, F. (1939). *Die Neurosen des Kindesalters*. Wien och Berlin: Urban & Schwarzenberg.

Heinze, H. (1932). Freiwillig schweigende Kinder. *Zeitschrift für Kinderforschung* 40, 235-56.

- Jaensch, E. R. (1929). *Grundformen menschlichen Seins*. Berlin: Elsner.
- Jaensch, E.R. (1936). *Der Gegentypus*. Leipzig: Barth.
- Jung, C.G. (1926). *Psychologische Typen*. Zürich och Leipzig: Rascher. Sv. övers. *Psykologiska typer*. Stockholm: Natur och Kultur, 1941.
- Klages, L. (1936a). *Grundlegung der Wissenschaft vom Ausdruck*. 5:e uppl. Leipzig: Barth.
- Klages, L. (1936b). *Die Grundlagen der Charakterkunde*. Leipzig: Barth.
- Kretschmer, E. (1928). *Körperbau und Charakter*. Berlin: Springer. Sv. övers. *Kroppbyggnaden och karaktären*. Stockholm: Natur och Kultur, 1947.
- Schneider, K. (1934). *Die psychopathischen Persönlichkeiten*. Leipzig och Wien: Deuticke. Schröder, P. (1931). *Kindliche Charaktere und ihre Abartigkeiten, mit erläuternden Bezpielen von Heinze*. Breslau: Hirth.
- Schröder, P. (1938). Kinderpsychiatrie. *Monatsschrift für Psychiatrie und Neurologie*, 99, 269-93.

Uta Friths referenser

- Asperger, H. (1944). Die "Autistischen Psychopaten" im Kindesalter. *Archiv für Psychiatrie und Nervenkrankheiten*, 117, 76-136.
- Asperger, H. (1952). *Heilpädagogik*. Berlin: Springer.
- Baron-Cohen, S. (1989). Are autistic children "behaviourists"? An examination of their mental-physical and appearance-reality distinctions. *Journal of Autism and Developmental Disorders* 19,579-600.
- Bleuler, E. (1916). *Lehrbuch der Psychiatrie*. Eng. övers. A. A. Brill (1951), *Textbook of psychiatry*. New York: Dover.
- Bleuler, E. (1919). Das autistisch-undisziplinierte Denken in der Medizin und seine Überwindung. Berlin: Springer.
- Frith, U. (1989). *Autism: explaining the enigma*. Oxford: Blackwell. Sv. övers. *Autism. Gåtans förklaring*. Stockholm: Liber Utbildning.
- Frith, U. (1991). Asperger och hans syndrom. In U. Frith (red.), *Autism and Asperger Syndrome*. Cambridge: Cambridge University Press. Sv. Övers. *Autism och Aspergers syndrom*. Stockholm: Liber.
- Geschwind, N & Galaburda, A. (1985). Cerebral lateralization: biological mechanisms, associations, and pathology. *Archives of Neurology*, 42, 428-62, 521-56, 634-54.
- Gillberg, C. (red.) (1989). *Assessment and diagnosis in autism*. New York: Plenum.
- Gillberg, C. (1991). Kliniska och neurobiologiska aspekter av Aspergers syndrom i sex familjestudier. In U. Frith (red.), *Autism and Asperger Syndrome*. Cambridge: Cambridge University Press. Sv. Övers. *Autism och Aspergers syndrom*. Stockholm: Liber.
- Hobson, P. (1989). Beyond cognition: a theory of autism. In: G. Dawson (red.), *Autism: New perspectives on diagnosis, nature and treatment*. New York: Guilford.
- Kanner, L. (1943). Autistic disturbances affective contact. *Nervous Child*, 2,217-50. Nytryck i L. Kanner (1973), *Childhood psychosis: initial studies and new insights*. Washington: Winston. Sv. Övers. Autismforum (www.autismforum.se).

- Kanner, L. & Eisenberg, L. (1955). Notes on the follow-up studies of autistic children. In:
P H. Hoch & J. Zubin (red.), *Psychopathology of childhood*. New York: Grune & Stratton. Nytryck i L.
Kanner (1973), *Childhood psychosis: initial studies and new insights*. Washington: Winston.
- Klages, L. (1936). *Grundlegung der Wissenschaft vom Ausdruck*. 5:e uppl. Leipzig: Barth.
- Kleist, H. von (1810). Über das Marionetten-theater. *Berliner Abendblätter*. Sv. övers. *Om marionetteatern
och två andra essayer*. Stockholm: Bibliofila klubben, 1949.
- Snowling, M. (1987). *Dyslexia: a cognitive developmental perspective*. Oxford: Blackwell.
- Tantam, D. (1991). Aspergers syndrom i vuxen ålder. In U. Frith (red.), *Autism and Asperger Syndrome*.
Cambridge: Cambridge University Press. Sv. Övers. *Autism och Aspergers syndrom*. Stockholm: Liber.
- Wing, L. & Gould, J. (1979). Severe impairments of social interaction and associated abnormalities in children:
epidemiology and classification. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 9, 11-29.
- Wurst, E. (1976). *Autismus*. Bern: Huber.